

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ
ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

Ж. БАЛАСАГЫН атындагы КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ

**Б. ОСМОНОВ АТЫНДАГЫ ДЖАЛАЛ – АБАД МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ИИМинин МИЛИЦИЯНЫН
ГЕНЕРАЛ-МАЙОРУ Э.А. АЛИЕВ атындагы АКАДЕМИЯСЫ**

Д 12.23.668 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК: 343.1:34.09 (575.2) (04)

Ахметзакиров Наиль Рафисович

**Россия Федерациясы менен Казакстан Республикасынын кылмыш
иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүү чөйрөсүндөгү кызматташуусу:
абалы жана өркүндөтүү жолдору**

12.00.09 - жазык процесси, криминалистика; ыкчам-издөө иши

юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын
изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
авторефераты

Бишкек – 2023

Диссертациялык иш Ош юридика институтунун кылмыш-жаза укугу жана процесси кафедрасында аткарылды

Илимий жетекчи:

Исаева Клара Асангазыевна

юридика илимдеринин доктору, профессор,
Ж. Баласагына атындагы КУУнин юридика
институтунун кылмыш-жаза процесси, криминалистика
жана соттук экспертиза кафедрасынын профессору

Расмий оппоненттер:

Шнарбаев Булатбек Кабдушевич

юридика илимдеринин доктору, доцент,
Челябинск мамлекеттик университетинин федералдык
бюджеттик мамлекеттик жогорку окуу жайынын
Костанай филиалынын укук кафедрасынын профессору

Хусаинов Олег Баяхметович

юридика илимдеринин кандидаты,
Алматы ш. эл аралык бизнес университетинин
социалдык-гуманитардык дисциплиналар
кафедрасынын доценти

Жетектөөчү мекеме:

Б. С. Бейсенов атындагы Казакстан Республикасынын
ИИМинин караганда академиясынын кылмыш-жаза
процесси кафедрасы (дареги: 100021, Казакстан
Республикасы, Караганда ш., Ермаков көч., 124)

Диссертациялык иш 2024-жылдын «22» февралында саат 12:30 да Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине, Б. Осмонов атындагы Джалал – Абад мамлекеттик университетине жана Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин милициянын генерал-майору Э. А. Алиев атындагы Академиясына караштуу юридика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 12.23.668 диссертациялык кеңештин жыйынында корголот. Дареги: 720033, Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Киев, көчөсү 132; конференц-зал (209-ауд.). Видеоконференцияга шилтеме: <https://vc.vak.kg/b/122-sts-08l-l3b>

Диссертациялык иш менен Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин А. Табалдиев атындагы (720024, Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Жибек Жолу көч., 394), Б. Осмонов атындагы Джалал – Абад мамлекеттик университетинин (Жалал-Абад ш., Ленин көч. 47) жана Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин милициянын генерал-майору Э. А. Алиев атындагы Академиясынын (720083, Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Ч. Валиханов көч., 1 «А») китепканаларынан, ошондой эле диссертациялык кеңештин disserlaw.knu.kg сайтынан таанышууга болот.

Автореферат 2024-жылдын «22» январында жөнөтүлдү.

Диссертациялык кеңештин

окумуштуу катчысы,

юридика илимдеринин доктору, доцент

Абдукаримова Н. Э.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Албетте, кылмыш иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүү боюнча КМШ өлкөлөрүнүн укук коргоо органдарынын өз ара аракеттенүүсүнүн зарылдыгы криминалдык жосундарга каршы аракеттенүүнүн объективдүү зарылдыгы менен шартталган, алар барган сайын ар кандай чөйрөлөрдө коопсуздукка коркунуч туудурган мамлекеттердин трансулуттук мүнөзүнө ээ болууда. Муну менен бирге кырдаалды татаалданткан жагдай – бул коомдук, улуттук, жеке жана эл аралык коопсуздуктун маңызын аныктоодо четтердин жоюлушу, бул мамлекеттер алдында турган максаттардын жана милдеттердин кайра каралышына алып келет.

Ошондуктан ааламдашуунун объективдүү процесстери жүрүп жаткан шартта азыркы кылмыштуулуктун тенденциялары, анын ичинде аны трансулутташтыруу принципалдуу башка деңгээлде жана укуктук жардам көрсөтүүгө бир катар мамилелерди кайра карап чыгуу менен эл аралык кызматташтыкты кеңейтүүнүн зарылдыгын аныктайт.

Эл аралык кызматташтыктын зарылдыгын кылмыштуулукка каршы аракеттенүү менен байланышкан ар бир өлкөнүн Улуттук стратегиясынын элементи башка мамлекеттердин ресурстарын жана мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануу болуп санала тургандыгы да көрсөтүп турат. [Нилова Е.С. *Новеллы российского законодательства о юрисдикционном иммунитете государств//Студенческая наука и XXI век, №2-2, 2018 г. Марийский государственный университет. С. 433-434.*]. Жана бул логика туура келет, анткени бир дагы мамлекет трансулуттук кылмыштуу топторго өз алдынча олуттуу алардын криминалдык ишмердүүлүгүнө таасирин тийгизи турган зыян келтире албайт.

2020-2030 - жылдарга Казакстан Республикасынын тышкы саясат концепциясында тышкы саясаттын негизги жоболорунун бири катары көп векторлуулук, прагматизм жана проактивдүүлүк принциптери белгиленген.

Бул принциптер Казакстан бардык мамлекеттер, мамлекеттер аралык бирикмелер жана практикалык кызыкчылык туудурган эл аралык уюмдар менен “достук, тең укуктуу жана өз ара пайдалуу мамилелерди” өнүктүрүп жаткандыгын билдирет [Указ Президента Республики Казахстан от 6 марта 2020 года № 280 «О Концепции внешней политики Республики Казахстан на 2020-2030 годы», <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2000000280>].

Белгилей кетсек, Казакстан бир катар мамлекеттер менен чектешет, анын ичинде Россия Федерациясы менен узундугу 7591 км болгон дүйнөдөгү эң узун кургактык чек арасы бар. Ошондуктан Евразия экономикалык

бирлигинин алкагында эки өлкөнүн экономикаларынын өз ара байланышынын жогорку деңгээли да айкын болуп саналат.

Буга байланыштуу Россия менен кызматташтыкты өнүктүрүү жалпысынан региондук масштабда артыкчылыктуу болуп саналат, айрыкча аны менен болгон мамилелер 2020-2030 – жылдарга Казакстан Республикасынын тышкы саясатынын концепциясында көрсөтүлгөндөй союздук мүнөзгө ээ. Ошондуктан, статистиканын маалыматы боюнча, КМШ өлкөлөрүнүн ичинен Россия Федерациясы укуктук жардам көрсөтүү жөнүндө суроо-талаптардын багыты боюнча алдыңкы позицияны ээлегени бекеринен эмес.

Ошону менен бирге, жалпысынан КМШ өлкөлөрүндө жана Казакстан Республикасы менен Россия Федерациясынын ортосунда эл аралык кызматташтыктын алкагында укуктук жардам көрсөтүүгө жолтоо болгон негизги факторлорду белгилебей коюуга болбойт, бул билдирилген изилдөө темасынын актуалдуулугун гана тастыктайт, атап айтканда биринчиден - мамлекеттик бийликтин эшелондорунда “ак жакачан” “коррупция пайдаланылган трансулуттук” криминалдык – мамлекеттик уюмдарды түзүүгө алып келген социалдык-экономикалык жана социалдык-саясий жагдайлардын комплексине көңүл буруу керек, алар бул чөйрөдө укук коргоо органдарынын кызмат адамдары тарабынан контролдун бузулушуна гана алып келбестен, ар кандай шылтоолор менен укуктук жардам көрсөтүүгө тоскоолдук кылуу боюнча чараларды көрүүдө. Мындай кырдаалда трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттенүүгө кызыкдар эместик байкалгандыктан, бул макулдашуучу тараптар Конвенцияда баяндалган укуктук жардамдын түрлөрүнүн тизмесинин чегинен чыкпагандыгына же аларды аткаруудан четтешине алып келет. Экинчиси, маанилүү жагдай маселенин укуктук аспект болуп саналат, атап айтканда, Казакстан Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин жана Россия Федерациясынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин мазмунунун жоболоруна негизделген, чет мамлекеттин өтүнүчүн алууда укуктук жардам көрсөтүү менен байланышкан чараларды ишке ашырууга тоскоол болгон коллизиялар жана карама-каршылыктар байкалат, ошондой эле каралып жаткан мамлекеттердин аймагында алынган далилдерди чогултуу, текшерүү, баалоо жана берүү менен байланышкан көйгөйлөр бар.

Эл аралык кызматташтык эрежелеринин улуттук кылмыш – жаза процессуалдык мыйзамдарындагы укуктук жөнгө салуу гана каралып жаткан мамлекеттердин сот адилеттигинин кепилдиги боло алары негиздүү болуп саналат. Мында КЖПКде каралган процессуалдык ченемдер анын чегинен тышкары жайылтылышы жана мыйзам деңгээлинде кылмыш – жаза сот өндүрүшүнүн белгиленген чектери менен дал келбеши мүмкүн. Башкача

айтканда, КМШ өлкөлөрүнүн ортосунда укуктук жардам көрсөтүү, кылмыш иштерин тергөө учурунда жалпысынан өзүнчө алынган мамлекеттин кылмыш – жаза сот өндүрүшүнүн чегинен тышкары болушу мүмкүн, жана атап айтканда, Россия жана Казакстан Республикасынын ортосунда. Үчүнчүсү, Россия жана Казакстан Республикасында жүргүзүлгөн жана жүргүзүлүп жаткан реформалардын натыйжасында КЖПКнин жоболорунун бир катар олуттуу өзгөрүүсүнүн шарттарында мамлекеттер аралык тергөө-ыкчам топторду түзүүдө салттуу жана жашыруун (атайын) тергөө аракеттерин жүргүзүүдө далилдерди чогултуунун формаларын жана ыкмаларын аныктоо талап кылынат. Төртүнчүсү, кылмыштын бул категориясынын өзгөчөлүктөрү жана классификациясы таасир этет, атап айтканда: *биринчиден*, бүгүнкү күнгө чейин трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун айрым формаларын бир беткей түшүнүүнүн жана бир катар кылмыш категорияларын дифференциациялоо критерийлери боюнча окумуштуулардын так позициясынын жоктугу (мисалы: эл аралык мүнөздөгү кылмыштар жана эл аралык кылмыштар), *экинчиден*, ааламдашуу шарттарындагы жана кылмыштуулуктун жаңы көрүнүштөрүнүн жайылуу тенденцияларындагы жагдайлардын өзгөрүлмөлүүлүгү коомго жана мамлекетке коркунуч туудурат, же болбосо укуктук жардам көрсөтүүнүн алкагында эл аралык кызматташтыктын стратегиясын жана тактикасын иштеп чыгууну татаалдаштырган ар кандай пландагы кылмыштардын жыйындысы болуп саналган кылмыштардын бир категориясынан экинчисине өтүүгө алып келет; *үчүнчүдөн*, трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун мүчөлөрүнүн криминалдык ишмердиги эки мамлекет менен чектелбейт жана өзүнө башка көп багыттуу кылмыштардын комплексин камтышы мүмкүн (мисалы: баңгизаттарды мыйзамсыз жүгүртүү, кибер кылмыштар, кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легалдаштыруу (адалдоо)), бул масштабы боюнча олуттуу биргелешкен процессуалдык, анын ичинде тергөө аракеттерин жана ыкчам-иликтөө иш чараларды өткөрүүнү талап кылат. Бешинчиси, маалыматтык коомдун теориясы, бул чөйрөдө коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салуунун өзгөрүшүнө чагылдырылган бүтүндөй КМШ өлкөлөрүндө жана Россия, Казакстан Республикасында болуп жаткан процесстерге таасир этиши мүмкүн эмес экенин белгилей кетиш керек. Жаңы маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын өнүгүшүнүн фонунда санариптик технологиялар барган сайын кылмыш иштери боюнча жагдайларды далилдөөдө колдонулууда. Ошону менен бирге, колдонуудагы кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарда укуктук жардам көрсөтүүнүн алкагында сотко чейинки өндүрүш этабында санариптик маалыматты алуу үчүн атайын тартип каралган эмес. Ошондуктан, биз төмөнкү маселелерди чечүү талап негиздүү деп эсептейбиз: а) трансулуттук уюшкан кылмыштарды

иликтөөдө санариптик маалыматтын процессуалдык статусун аныктоо; б) укуктук жардам көрсөтүүнүн алкагында мамлекеттердин укук коргоо органдары тарабынан санариптештирүүнү пайдалануу мүмкүнчүлүктөрүнүн арсеналын кеңейтүү; в) илимий эмгектерде трансулуттук уюшкан кылмыштардын кылмыш иштери боюнча тиешелүү эл аралык тапшырманы жиберүүнүн алкагында кылмыш-жаза процессуалдык далилдөө жана электрондук далилдерди алуунун спецификасы маселелери иш жүзүндө каралбайт, анын ичинде башка мамлекеттердин аймагында электрондук алып жүрүүчүлөрдө болгон далилдерди алуу менен байланышкан көйгөйлөр толук өлчөмдө изилденбейт. Алтынчысы, мамлекеттер аралык келишимдердин, макулдашуулардын, кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардын, каралып жаткан өлкөлөрдүн укук коргоо органдарынын ведомстволук ченемдик актыларынын жоболорунун так эместиги кылмыш-жаза куугунтугун толук өлчөмдө жүзөгө ашырууга мүмкүндүк бербейт, бул аткаруучу мамлекет тарабынан өтө формалдаштырылган мамилеге алып келет жана каралып жаткан чөйрөдө тийиштүү натыйжага алып келбейт.

Изилдөөнүн жогорудагы актуалдуу кемчиликтерди чечүү тышкары, Казакстан Республикасы менен Россия Федерациясын, ошондой эле заманбап шарттарда трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка каршы күрөшүү боюнча эл аралык мамилелердин башка катышуучуларын, уюштуруучулук-укуктук формаларын жана багыттарын консолидациялоону туруктуу издөө менен аныкталат.

Диссертациянын темасынын ири илимий программалар (долбоорлор) жана негизги илимий-изилдөө иштери менен болгон байланышы. Сунушталган диссертациялык изилдөө автордун демилгелүү иши болуп саналат, ал башка илимий изилдөөлөр, мамлекеттик программалар жана кылмыштуулукка каршы концепциялар менен тыгыз байланышта.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Бул иштин *максаты* укуктук жардам көрсөтүүдө, анын ичинде эл аралык-укуктук кызматташтыктын субъекттери тарабынан трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашырууда натыйжалуулукту жогорулатуу үчүн негизги процессуалдык куралдарды жана каражаттарды пайдалануу боюнча базалык стандартты түзүү максатында Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарын өркүндөтүүгө багытталган теориялык-колдонмо жоболорду иштеп чыгуу болуп саналат.

Бул максатка жетүү үчүн төмөнкү изилдөө *милдеттери* коюлган:

1. иште колдонулган терминологиялык түшүнүктөрдүн маңызын жана мазмунун ачып берген негизги ыкмалардын теориялык-укуктук анализин жүргүзүү;

2. Казакстан Республикасында жана Россия Федерациясында укуктук жардам маселелери боюнча эл аралык кызматташтыкты укуктук жөнгө салуунун өзгөчөлүктөрүн карап чыгуу;

3. Казакстан Республикасында жана Россия Федерациясында эл аралык кызматташтыктын субъекттеринин эл аралык кызматташтыктын алкагында укуктук жардам көрсөтүүдө жана сотко чейинки иликтөө этабында трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун (мындан аары ТУК) мүчөлөрүнө кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашырууда функцияларын жана ыйгарым укуктарын аныктоо;

4. мамлекеттер аралык кызматташтыктын алкагында трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттенүү боюнча КМШ өлкөлөрүндө укуктук жардам көрсөтүүдө процессуалдык ишмердүүлүктүн көйгөйлөрүн изилдөө жана аларды чечүү боюнча артыкчылыктуу багыттарды аныктоо;

5. трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттенүү боюнча укуктук жардам көрсөтүүдө Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарын ишке ашыруунун көйгөйлүү аспектилерин изилдөө жана аларды чечүүнүн негизги жолдорун аныктоо;

6. Казакстан Республикасында жана Россия Федерациясында эл аралык кызматташтыктын алкагында укуктук жардам көрсөтүүдө трансулуттук уюшкан кылмыштуулук иштери боюнча ыкчам-издөө иш-чараларын жүргүзүүнүн өзгөчөлүктөрүн жана көйгөйлөрүн аныктоо жана аларды чечүү жолдорун сунуштоо;

7. эл аралык кызматташтыктын алкагында трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун мүчөлөрүн кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууну ишке ашырууда санариптештирүүнүн ролун жана маанисин карап чыгуу жана жалпысынан КМШ өлкөлөрүнүн, Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын, атап айтканда, аны андан ары өнүктүрүүнүн келечегин аныктоо.

Иштин илимий жаңылыгы коюлган максатта жана чечиле турган милдеттерде жатат, алар ушул убакка чейин сунушталган көз караштан атайын карала элек. Автор тарабынан казак жана орус кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарын салыштырмалуу укуктук изилдөөнүн негизинде трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун мүчөлөрүн кылмыш жоопкерчилигине тартууда укуктук жардам көрсөтүү көйгөйлөрүн жана аларды чечүү жолдорун аныктоо боюнча комплекстүү монографиялык илимий изилдөө жүргүзүлгөн. Изилдөө трансулуттук уюшкан кылмыштуулук чөйрөсүндө болуп жаткан акыркы өзгөрүүлөрдү жана тенденцияларды эске алуу менен, ошондой эле Россия жана Казакстан Республикасында кылмыш-

жаза процессуалдык мыйзамдарды реформалоо контекстинде жүргүзүлгөн. Алар укуктук жардам көрсөтүүдө жана трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоодо, ошондой эле каралып жаткан чөйрөдө кабыл алынган ченемдик-укуктук актыларга аталган мамлекеттердин укук коргоо органдарынын эл аралык кызматташтыгына олуттуу таасир тийгизери шексиз.

Эмгекте каралып жаткан чөйрөдөгү РФ жана РК укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгүнүн келечектүү багыттарына автордук көз караш берилген, бул алардын ортосундагы өз ара аракеттешүүнүн деңгээлин жогорулатууга мүмкүндүк берет жана КМШ мамлекеттеринин улуттук коопсуздугуна коркунуч келтирген трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттенүү менен байланышкан көйгөйлөрдү чечүүгө өбөлгө түзөт.

Мындан тышкары, илимий жаңылык төмөнкү автордук ыкмалар менен аныкталат:

1. эл аралык кызматташтыктын алкагында укуктук жардам көрсөтүүдө жана трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоодо пайда болгон коомдук мамилелерди так аныктоону камсыз кылууга арналган түшүнүк аппаратын түзүү максатында төмөнкү терминологиялык түшүнүктөрдүн маңызына жана мазмунуна автордук мамиле такталды жана сунушталды: “эл аралык укуктук жардам”, “эл аралык кызматташтык”, “инсандын коопсуздугун камсыз кылуу”, “кылмыштуулукка каршы күрөшүүдө укуктук жардам көрсөтүү боюнча эл аралык кызматташтык”, “трансулуттук уюшкан кылмыштуулук”;

2. төмөнкүлөргө автордун көз карашы баяндалган: а) эл аралык кызматташтыкты жүзөгө ашыруу үчүн “мамлекеттин эгемендүүлүгү” принцибин ишке ашырууга тоскоолдук кылган маңызына жана себептерине; б) төмөнкүлөрдүн зарылдыгы негизделген: 1) “кылмыш-жаза процессинин акылга сыярлык мөөнөтү” принцибин ишке ашыруу, ал эми мындан трансулуттук багыттагы кылмыш иштери боюнча эл аралык кызматташтык субъекттеринин процессуалдык ишинин шарттары, маңызы, тиешелүү параметрлери каралган; 2) КЖПКде “кылмыш – жаза процессинин катышуучуларынын жеке коопсуздугун камсыз кылуу” негизги принциби катары бекемделиши, анын терминологиялык түшүнүгү сунуш кылынган жана ага мүнөздүү белгилери бөлүнүп көрсөтүлгөн;

3. төмөнкүлөргө автордук мамиле көрсөтүлөт: а) юридикалык жардам көрсөтүүдө эл аралык кызматташтыктын алкагында кылмыш-жаза куугунтуктунун контекстинде жеке коопсуздукту камсыз кылуу институтунун түзүүчү элементтерине; б) эл аралык кызматташтыктын алкагында инсандын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуу механизмдеги процессуалдык кепилдиктердин негизги курамдык элементтерине;

4. Россия Федерациясы менен Казакстан Республикасынын укуктук жардам көрсөтүү боюнча эл аралык кызматташтыгын укуктук жөнгө салуунун негизги багыттарына жана өзгөчөлүктөрүнө контент-талдоо жүргүзүлгөн, анын негизинде каралып жаткан чөйрөдө эл аралык кызматташтыкты өнүктүрүүнүн көйгөйлүү аспектилери жана келечеги чагылдырылган;

5. автордун позициясы төмөндөгүлөргө баяндалат: а) Башкы прокуратуранын ыйгарым укуктары жана ТУКтун кылмыш-жаза куугунтугунда эл аралык кызматташуу жаатындагы ишинин артыкчылыктуу багыттары жөнүндө; б) Россия Федерациясынын Башкы прокуратурасынын өз ара аракеттенүү жана укуктук жардам көрсөтүү маселелерине, Россия Федерациясынын тергөө комитетинин атынан көз карандысыз кылмыш-жаза куугунтуктоо субъектинин болушуна байланыштуу, ушул негизде каралып жаткан чөйрөдөгү көйгөйлүү аспектилерди чечүү жолдорун сунуш кылган;

6. ТУК мүчөлөрүн натыйжалуу кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу максатында, Башкы прокуратуралардын өз ара аракеттенүүсүнүн тартиби жөнүндө атайын укуктук актылардын артыкчылыктуу бөлүгүнүн окшоштугунан улам, Координациялык кеңештин ыйгарым укуктарын жана ага жүктөлгөн функцияларды Россия Федерациясы менен Казакстан Республикасынын ортосунда гана эмес, КМШ өлкөлөрүндө да өзгөртүүгө автордук мамиле берилген;

7. автор көйгөйлөрдү жана каралып жаткан чөйрөгө тиешелүү Россия Федерациясынын жана Казакстан Республикасынын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарын өркүндөтүү боюнча сунуштарды иштеп чыккан, алар РФ КЖПКнин жана РК КЖПКнин жоболорунун айырмалоочу өзгөчөлүктөрү менен байланышкан учурдагы укуктук карама-каршылыктарды жана боштуктарды жоюу жолу менен (мисалы: Жаңы процессуалдык институттардын пайда болушу, кылмыш-жаза процессинин жаңы катышуучулары), ошондой эле юридикалык ченемдердин ортосундагы карама-каршылыктардын болушу;

8. КМШ өлкөлөрүндө укуктук жардам алкагында процессуалдык иш-аракеттерди жүргүзүү менен байланышкан кылмыш-жаза процессуалдык концепцияларды ишке ашырууга тоскоолдук кылган факторлорго карата автордун позициясы баяндалган;

9. төмөнкүлөргө автордук позиция берилген: а) ТУКа каршы турууда КМШ өлкөлөрүндө эл аралык кызматташуунун жүрүшүндө укуктук жардам көрсөтүүнүн натыйжалуулугун жогорулатууга жолтоо болгон кыйла маанилүү көйгөйлөргө; б) ТУК интеграциялоо чөйрөсүн жана өзүнүн чечилишин талап кылган айырмалоочу көйгөйлөрдү эске алуу менен укуктук

жардам көрсөтүү боюнча эл аралык кызматташтыктын формаларынын диапозонун кеңейтүү жолдору сунушталды;

10. Жаңы процессуалдык институтту “көмүскө тергөө аракеттери” катары киргизүүгө байланышкан көйгөйлөрдү чечүүгө автордук көз караш берилген, бул Россия Федерациясы менен Казакстан Республикасынын эл аралык кызматташтыгынын алкагында укуктук жардам көрсөтүүдө ыкчам иликтөө иш чараларды өткөрүүдө олуттуу кыйынчылыктарды жаратат;

11. РК КЖПКдае “жашыруун тергөө аракеттери” институтун жана “тергөө соту” жаңы процессуалдык фигурасын киргизүүнүн алкагында “жашыруун күбөнү” суракка алуунун өзгөчөлүктөрүнө автордук мамиле сунушталды;

12. жүйөлүү ыкмалар сунушталды: а) «Ыкчам-иликтөө иши жөнүндө» Россия Федерациясынын Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү, анын ичинде ТУК иштери боюнча ыкчаму маалыматтарды алууда; Б) Россия Федерациясы менен Казакстан Республикасынын ортосунда тараптардын суроо-талабы боюнча аларды өткөрүүдө укуктук жардам көрсөтүүнүн бардык этабында бирдиктүү процессуалдык материя түзүлүшү мүмкүн болгон шарттар негизделген;

13. автор мамлекеттер аралык кызматташтыктын алкагында укуктук жардам көрсөтүүдө жана ТУК мүчөлөрүн кылмыш жоопкерчилигине тартууда санариптештирүүнүн негизги багыттары (каралып жаткан чөйрөдөгү 7 артыкчылыктуу багыт бөлүнгөн), ошондой эле укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгүндө жасалма интеллектти колдонуу боюнча өз көз карашын баяндаган;

14. ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоодо процессуалдык ишмердүүлүктү санариптештирүүнү жогорулатуу, мамлекеттер ортосундагы эл аралык кызматташтыктын алкагында укуктук жардам көрсөтүү максатында Россия Федерациясынын жана Казакстан Республикасынын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарынын жоболоруна өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү зарылдыгына автордук мамиле сунушталды;

15. каралып жаткан өлкөлөрдүн укук коргоо органдары тарабынан ТУК иликтөөлөрүндө ыкчам маалымат менен камсыздоонун натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн зарыл болгон санариптештирүү боюнча иштин негизги багыттары чагылдырылган.

Алынган жыйынтыктардын практикалык мааниси. Алынган жыйынтыктардын практикалык мааниси төмөнкүдөй:

1. сунушталган изилдөө укуктук жардам көрсөтүү менен байланышкан актуалдуу көйгөйлөргө, анын ичинде Казакстан Республикасы менен Россия Федерациясынын эл аралык кызматташтыгынын алкагында ТУК иштери боюнча кылмыш-жаза куугунтуктоого багытталган;

2. автор тарабынан баяндалган мыйзамдык жана концептуалдык мамилелер каралып жаткан чөйрөдө КЖПКин реформалоону, ошондой эле аларды жайылтуунун заманбап тенденцияларын эске алуу менен ТУКа каршы аракеттенүү боюнча укук жаратуу иши жана кылмыш-жаза процессуалдык механизмди өркүндөтүү үчүн баштапкы позиция болуп кызмат кылат;

3. изилдөөнүн жыйынтыктары жана автор тарабынан баяндалган тыянактар: а) жалпы КМШ өлкөлөрүндө, ошондой эле Казакстан Республикасында жана Россия Федерациясында, атап айтканда, эл аралык кызматташтыкты укуктук жөнгө салуунун натыйжалуу моделин түзүүгө багытталган ТУКа каршы аракеттенүү боюнча комплекстүү теориялык-прикладдык изилдөө болуп саналат; б) ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоону кошкондо, укуктук жардам көрсөтүүнүн алкагында процессуалдык жана ыкчам-издөө ишин жүзөгө ашырууда Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын укук коргоо органдарынын иш тажрыйбасында талап кылынышы мүмкүн; в) изилдөөнүн жыйынтыктарын колдонуу эл аралык кызматташтык субъекттеринин укуктук жардам көрсөтүү боюнча, анын ичинде автор сунуш кылган КМШ өлкөлөрүнүн Координациялык кеңешинин ыйгарым укуктарын кеңейтүүнү эске алуу менен ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу боюнча сотко чейинки ишин уюштурууну өркүндөтүүнү камсыз кылат; г) бүгүнкү күндө каралып жаткан чөйрөдөгү артыкчылыктан багыттардын бири болуп саналган ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашырууда укуктук жардам алкагында тергөө субъекттеринин ишин санариптештирүү арсеналын кеңейтүү мүмкүнчүлүгүндө;

4. изилдөөнүн материалдары: а) прокуратура органдары, сот, ошондой эле каралып жаткан чөйрөдө адистешкен укук коргоо органдары үчүн окуу куралдарын, методикалык сунуштамаларды иштеп чыгуу үчүн илимий-методикалык негиз катары колдонулушу мүмкүн; б) юридикалык профилдеги билим берүү мекемелеринин окуу процессинде атайын дисциплиналарды окутууда (“Криминалистика”, “Кылмыш-жаза процесси”, “Ыкчам иликтөө ишинин теориясы”, “Кылмыш-жаза укугу”, “Эл аралык укук”), ошондой эле мамлекеттер аралык кызматташтыктын алкагында трансулуттук уюшкан кылмыштарга каршы аракеттенүү көйгөйлөрү боюнча атайын курстарды окутууда.

Диссертациянын коргоого чыгарылган негизги жоболору:

1. Автор тарабынан изилдөөдө колдонулган негизги терминологиялык түшүнүктөрдүн маңызына жана белгилерине карата төмөнкүдөй ыкмалар берилген:

1.1. *Эл аралык-укуктук жардам* - бул суралуучу мамлекеттин компетенттүү органдарынын иши ички улуттук мыйзамдарга жана суралуучу мамлекеттин процессуалдык, анын ичинде тергөө аракеттерин жүргүзүү жөнүндө тапшырмаларын аткаруу боюнча мамлекеттер ортосунда, эл аралык келишимдерде бекемделген жоболорго негизделген, кылмыш-жаза процессинде алардын ортосунда ажыралгыс функционалдык байланыш жана эл аралык кызматташтыктын курамдык (борбордук) звеносу болгон укуктун ар түрдүү тармактарын камтыган тармактар аралык комплекстүү институт болуп саналат, ошондой эле чет мамлекеттин аймагында тергелип жаткан кылмыш иши боюнча далилдерди алуу максатында ыкчам-иликтөө иш-чараларын жүргүзөт. Эл аралык-укуктук жардам төмөнкү белгилер менен мүнөздөлөт: а) укуктун ар түрдүү тармактары менен жөнгө салуунун спецификалык предмети жана методу (эл аралык укуктун, кылмыш-жаза укугунун жана кылмыш-жаза процессуалдык укуктун ченемдери менен), бирок ошол эле учурда алардын ортосунда ажыралгыс функционалдык байланыш бар; б) укуктун бир нече тармактарынын ченемдерин (алар материалдык жана процессуалдык көрсөтмөлөрдү, ошондой эле коллизиялык ченемдерди билдирет) бириктирүү, бир процессуалдык комплекстүү институтту түзөт, анын чегинде ушул чөйрөнү жөнгө салуучу атайын ченемдер колдонулат; в) пайда болгон бардык коомдук мамилелер кылмыш иши менен гана байланышкан жана эл аралык укуктун жоболоруна карабастан, эгерде алар КЖПКне карама-каршы келсе, кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардын ченемдеринин алкагында иштейт; г) эл аралык укуктук жардам КЖПКде каралган укуктук жардамдын негизги элементтерин камтыган базалык укуктук категория болуп саналат жана анын чөйрөсү кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардын жана ыкчам иликтөө ишинин мыйзамдарынын чектери менен чектелет; д) эл аралык укуктук жардам эл аралык кызматташтыктын борбордук жана курамдык звеносу болуп саналат, ал укуктук жардам институтуна караганда көп аспекттүү кеңири түшүнүк болуп саналат.

1.2. Кылмыштуулукка каршы аракеттенүүдө укуктук жардам көрсөтүү боюнча *эл аралык кызматташтык* КМШ өлкөлөрүнүн укук коргоо органдарынын бул чөйрөдөгү өз ыйгарым укуктарын ишке ашыруунун спецификалык механизми болуп саналат, ал улуттар аралык мыйзамдар менен жөнгө салынат жана коюлган максаттарга жетүү жана аларга жетишүү боюнча милдеттерди чечүү боюнча бирдиктүү функционалдык багытка ээ. Мында укуктук жардам көрсөтүү жана маалымат алуу боюнча өз ара аракеттенүү ыкмасын тандоо мамлекет менен конкреттүү эл аралык макулдашуулардын болушуна жараша болот, эгерде алар жок болсо, анда укук коргоо органдарынын ортосундагы мындай байланыштар консулдук же дипломатиялык өкүлчүлүктөр аркылуу мүмкүн болот.

1.3. *Инсандын коопсуздугун камсыз кылуу* конституциялык мыйзам жана ага негизделген атайын ченемдик укуктук актылар менен кепилденген кылмыш-жаза процессинин катышуучуларынын жана кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө тартылган башка адамдардын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын кызыкдар жактардын потенциалдуу коркунучтарынан жана укукка сыйбаган таасирлеринен комплекстүү коргоону билдирет анын ичинде атайын мүнөздөгү ведомстволук актылар, ошондой эле мындай коргоону жүзөгө ашыруу боюнча ченемдерди камтыган эл аралык келишимдердин жоболору менен регламенттелүүчү кылмыш-жаза процессуалдык жана башка чараларды колдонуу менен көзөмөлдөөчү укук коргоо жана сот органдарынын өз убагында чара көрүү жолу менен башка мамлекеттин суроо-талабы боюнча.

1.4. *“Трансулуттук уюшкан кылмыштуулук уюмдашкан кылмыштуулуктун трансформациясынын мыйзам ченемдүү этабы болуп саналат, ал өзүнүн модернизацияланган жана айкалышкан моделин билдирет, ал өзгөчө белгилерге ээ, ошондой эле эки же андан ашык мамлекеттин коопсуздугуна коркунуч келтирүүчү атайын деструктивдүү методдорду колдонуу менен киреше алуу максатында коомдун жашоосунун ар кандай чөйрөлөрүндө (саясий, социалдык-экономикалык, руханий-адеп-ахлактык, Экологиялык жана маалыматтык коопсуздук, идеологиялык) өтө коркунучтуу криминалдык иштин кеңири диапазонун камтыйт.”*

2. Процессуалдык ченемдер маңызы боюнча кылмыш-жаза кодексинин ченемдерин колдонуунун жүрүшүндө келип чыгуучу эл аралык кызматташтыктын субъекттеринин өзгөчө уюштуруучулук ишин жана мында түзүлүүчү процессуалдык укуктук мамилелерди жөнгө салуучу кылмыш-жаза укугунун ченемдеринин өзгөчө толуктоосу болуп саналат. Анын үстүнө мындай кылмыш-жаза процессуалдык иш мамлекеттердин укук коргоо органдарынын өз ара аракеттенүүсүн жөнгө салуучу принциптердин жана эл аралык ченемдердин жыйындысына негизделет жана өзүнчө институт катары иштеши керек, анткени ал кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин алкагында аны өз алдынча бөлүү үчүн зарыл тутум түзүүчү критерийлерге жооп берет. Мындай критерийлерге төмөнкүлөрдү киргизүү керек: а) мамлекеттер ортосундагы процессуалдык укуктук мамилелер түзүлгөн келишимдердин (макулдашуулардын) негизинде, ошондой эле мамлекеттин кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарында каралган процессуалдык ченемдердин тутумунда түзүлөт; б) процессуалдык ченемдер, ишке ашыруунун формалары жана каражаттары, мындай ишти жүзөгө ашыруучу субъекттердин чөйрөсү тарабынан аныкталган процессуалдык жана материалдык укуктук мамилелерди жөнгө салуунун өзүнүн өзгөчө предметинин болушу; в) кылмыш-жаза процессинин катышуучулары жана кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө тартылган адамдар камсыз кылынган өзгөчө процессуалдык кепилдиктердин болушу; г) кызматташтык чет

мамлекеттердин укук коргоо органдарынын суроо-талабы боюнча процессуалдык аракеттерди жүзөгө ашырууда укуктук жардам көрсөтүү боюнча маселенин алкагында каралат, мында эл аралык ченемдер мындай кызматташуунун негизги багытын аныктайт; д) кылмыш-жаза процессуалдык ченемдер кылмыш-жаза куугунтуктоону жана кылмыш-жаза сот адилеттигин жүзөгө ашыруунун тартибин аныктайт жана КЖПКнин чектери менен чектелет. Ошону менен бирге, кылмыш – жаза процессуалдык мыйзамдардын алкагында улуттук деңгээлде өз ара укуктук жардамды кодификациялоонун зарылдыгы негиздүү болуп саналат, бирок ошол эле учурда жалпы бөлүгүндө төмөнкүлөр каралышы керек: терминологиялык түшүнүктөр, мындай иштин негизги принциптери КЖПКнин өзүнчө бапта, анда КМШ өлкөлөрүндө КЖПК реформалоонун катышуусу менен укуктук жардам көрсөтүүнүн түрлөрүн кененирээк бөлүп көрсөтүү керек. Бул үчүн каралып жаткан өлкөлөрдүн кызыкдар укук коргоо органдарынын глобалдашуу жана ТУК таралуу тенденцияларын күчөтүү шарттарында укуктук жардам көрсөтүүнү натыйжалуу камсыз кылуу боюнча пайда болгон көйгөйлөрдү чечүүгө мүмкүндүк берүүчү ченемдик жоболорду комплекстүү илимий иштеп чыгуу маселеси боюнча биргелешкен иши талап кылынат.

3. ТУК карата кылмыш-жаза куугунтугун жүзөгө ашырууда башкы прокуратуранын эл аралык кызматташтык чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктарын төмөнкү багыттар боюнча түзүмдөштүрүү керектиги негизделген: *Биринчи*, суроо-талаптарды аткарууну уюштуруу: 1) ТУКа катыштыгы бар адамдарды кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу үчүн кылмыш иши боюнча болгон материалдарды башка мамлекеттин тиешелүү компетенттүү органдарына өткөрүп берүү; 2) суралып жаткан мамлекеттин аймагында ага ыйгарым укуктуу органдар тарабынан ТУК кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу жөнүндө; 3) суралып жаткан мамлекеттин аймагында кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу үчүн ТУК мүчөлөрүн берүү же берүүдөн баш тартуу боюнча. *Экинчиси*, кылмыш-жаза куугунтугу маселелери боюнча суралуучу жана сурап жаткан мамлекеттин ортосунда түзүлгөн КЖПК ченемдеринин жана эл аралык келишимдердин сакталышына прокурордук көзөмөлдү уюштуруу: а) тиешелүү укук коргоо органдарынын тергөө бөлүмдөрү тарабынан ишти жүзөгө ашырууда (уюштурууда) улуттук ченемдик укуктук актылардын жана эл аралык келишимдердин сакталышы: ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоо менен байланышкан укуктук жардам жөнүндө суроо-талаптарды даярдоодо жана тариздөөдө; чет мамлекетке жиберүү үчүн ТУК боюнча кылмыш ишинин материалдарын даярдоодо жана тариздөөдө; б) төмөнкүлөр боюнча көзөмөлдү жүзөгө ашыруу: чет мамлекеттин тиешелүү компетенттүү органдары тарабынан изделип жаткан ТУК мүчөлөрүнүн түрлөрү боюнча укуктук жардам жөнүндө суроо-талаптын аткарылышына; ТУКун эркиндигинен ажыратууга соттолгон мүчөлөрүн сураган мамлекетте андан

ары өтөө үчүн өткөрүп берүүгө; башка мамлекеттин суроо-талабы боюнча келип түшкөн трансулуттук мүнөздөгү кылмыш иштерин тергөөнүн жүрүшүндө алынган жыйынтыктарга, ошондой эле бул чөйрөдө укуктук жардам көрсөтүүнүн алкагында тапшырмаларды аткаруу мөөнөттөрүнүн сакталышына көзөмөл жүргүзүү; в) ТУКун мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоо маселелери боюнча суроочу тарапка маалымдоого көзөмөлдү жүзөгө ашыруу; г) мыйзамдардын талаптарына ылайык өндүрүштүн компетенттүү органдары тарабынан процессуалдык иш-аракеттердин, ошондой эле каралып жаткан адамдарды кылмыш-жаза куугунтуктоого байланыштуу башка суроо-талаптардын аткарылышы үчүн. *Үчүнчү*, чет мамлекеттин аймагында кылмыш-жаза сот өндүрүшүндө турган ТУК менен байланышкан кылмыш иштери боюнча тергөө тапшырмаларын чет мамлекеттердин тиешелүү компетенттүү органдарына даярдоону жана жөнөтүүнү уюштуруу боюнча зарыл иш-чараларды жүзөгө ашыруу. *Төртүнчүсү*, чет мамлекеттин аймагында ТУК иштери боюнча зарыл процессуалдык, анын ичинде тергөө аракеттерин жүргүзүү боюнча сураган мамлекеттин компетенттүү органдарынан суроо-талаптарды кароо. *Бешинчи*, суроо-талапты аткарууда, анын ичинде ТУК иштери боюнча жүргүзүлгөн процессуалдык иш-аракеттерди жүргүзүүдө улуттук мыйзамдардын жана эл аралык макулдашуулардын жоболорунда жол берилген бузууларды четтетүү боюнча тиешелүү талаптарды киргизүү. *Алтынчы*, төмөнкү маселелерди чечүү: а) кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу үчүн чет мамлекеттин тиешелүү компетенттүү органдары тарабынан суралган адамга карата бөгөт коюу чарасын тандоо жөнүндө; б) ТУКун мүчөсүнүн (же адамдардын тобунун) кылмыш-жаза куугунтуктоосун жүзөгө ашыруу үчүн адамды берүүнүн шарттарын белгилөө же аны берүүдөн баш тартуу боюнча; в) кылмыш-жаза куугунтуктоону ишке ашырууну кошкондо, чет мамлекеттин компетенттүү органдарынын чечимине ылайык камакка алынган ТУК мүчөсүн транзиттик ташууга уруксат берүү.

4. Координациялык кеңешке, ТУКтун мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоосун натыйжалуу жүргүзүү жана РФ ТК сыяктуу кылмыш-жаза куугунтуктоонун жаңы субъектисинин пайда болушу үчүн төмөнкү функциялар жүктөлсүн: 1) башка мамлекеттин прокуратурасынан ТУКка катышкан адамдарды кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууда юридикалык жардам көрсөтүү жөнүндө суроо-талаптарды (талаптарды) алууга; 2) эл аралык кызматташтыктын алкагында ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу боюнча тиешелүү компетенттүү органдар аркылуу Координациялык кеңешке келип түшкөн суроо-талаптарды кароого; 3) алынган маалыматты жана документтердин зарыл пакетин эске алуу менен ТУК иштери боюнча тиешелүү компетенттүү органдардан келип түшкөн суроо-талаптарды (өтүнүчтөрдү) аткаруу боюнча көмөк көрсөтүүнү жүзөгө ашырууга; 4) биргелешкен атайын операцияларды жана айрым

процессуалдык иш-аракеттерди өткөрүү зарылдыгына байланышкан маселелерди чечүү үчүн, ТУКка каршы аракеттенүү боюнча жаңы тенденцияларды эске алуу менен, бул үчүн талап кылынган күчтөрдү жана каражаттарды тартуу менен башка компетенттүү органдар менен биргелешкен координациялык кеңешмелерди өткөрүүгө; 5) бир нече мамлекеттин аймагында кылмыш жасаган ТУК катышуучуларына карата кылмыш ишин козгоого же козгоодон баш тартууга мыйзамдуулукту текшерүү жана расмий жактырууну (чечимди) берүү; 6) мамлекеттердин укуктук системалары айырмаланган учурда, ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоонун жүрүшүндө алынган процессуалдык документтерди өткөрүп берүү менен байланышкан маселелерди чечүүгө көмөк көрсөтүү; 7) кылмыш-жаза куугунтугунун инструменттерин же мамлекеттин аймагында пайдаланууга тыюу салынган каражаттарды жана технологияларды колдонууга жол бербөөгө көзөмөлдү жүзөгө ашыруу; 8) мамлекеттердин тергөө органдары тарабынан ТУК мүчөлөрүн белгилөө боюнча биргелешкен тергөө аракеттерин өткөрүүнү демилгелөө жана координациялоо; 9) бир нече мамлекеттердин аймагында жасалган конкреттүү трансулуттук уюшкан кылмыштарды иликтөө үчүн тергөө жана ыкчам топторду түзүү боюнча тергөө комитетинин алдында демилге жана аны координациялоону ишке ашыруу; 10) көзөмөлдөө ыйгарым укуктарынын чегинде кылмыш ишин козгоого жана ТУК иликтөөлөрүнө байланыштуу эң көйгөйлүү региондорго биргелешип баруу; 11) Эл аралык кызматташтыктын алкагында ТУК иштери боюнча жүргүзүлүп жаткан кылмыш-жаза куугунтуктоонун жүрүшүндө пайда болгон көйгөйлөр боюнча түшүндүрмөлөрдү берүү. Координациялык кеңештин сунушталган ыйгарым укуктары РФ менен Казакстан Республикасынын ортосунда гана эмес, ошондой эле жалпы КМШ өлкөлөрүндө Башкы прокуратуралардын өз ара аракеттенүү тартиби жөнүндө атайын укуктук актылардын артыкчылыктуу окшоштугунан, ошондой эле ТУК категориясына кирген кылмыштар боюнча бул мамлекеттердин укук коргоо органдарынын эл аралык кызматташтыгынын белгилүү бир деңгээлде топтолгон тажрыйбасынан улам ишке ашырылышы мүмкүн.

5. КМШ өлкөлөрүндө укуктук жардам көрсөтүүнүн натыйжалуулугун жогорулатууга жолтоо болуп жаткан эң маанилүү көйгөйлөр: биринчиден, бул каралып жаткан мамлекеттер үчүн төмөнкүлөр мүнөздүү экенин эске алуу керек: 1) ТУКтун кеңири диапозону кийинкилер менен айырмаланышы мүмкүн: трансулуттук кылмыштуу бирикмелерди түзүүнүн спецификасы; криминалдык иш чөйрөсүн тандоо жана анын масштабы, аларды жайылтуу активдүүлүгү; кылмыш ишин жүзөгө ашырууда колдонулуучу ыкмалар, каражаттар жана технологиялар; кылмыштуу кирешелерди легалдаштыруунун колдонулган ыкмалары, формалары, анын ичинде “салык башкалалоо” технологиясын пайдалануу үчүн “оффшордук аймактарды” түзүү жолу менен. 2) ТУКтун латенттүүлүгүнүн ар кандай деңгээли, ошондой

эле уюшкан кылмыштуу кошундардын мүчөлөрүнүн анын ар кандай чөйрөлөрүндө кылмыштуулукка каршы аракеттенүү боюнча укук коргоо органдарынын ишине таасир көрсөтүүчү мамлекеттик бийлик органдарына киришинин масштабы. Экинчиден, колдонуудагы мыйзамдарда: 1) ушул чөйрөгө тиешелүү криминалдык жосундардын критерийлерин жана чектерин белгилөөгө мүмкүндүк бере турган, кылмыштын конкреттүү түрүн квалификациялоону кыйындата турган ТУКтун конструктивдүү белгилеринин тизмеги ченемдик деңгээлде так аныкталган эмес, мындан улам чет мамлекеттин суроо-талабы боюнча процессуалдык аракеттерди жүзөгө ашыруу боюнча укук коргоо органдарынын ишине тоскоолдуктар түзүлүүдө; 2) кылмыш-жаза жана кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарынын укуктук ченемдеринин жетик эместиги жана карама-каршылыктары, каралып жаткан кодекстерде каралган мыйзамдык техниканын көз карашынан алганда алгылыксыз юридикалык тавтологияга жана юридикалык каталарга жол берилген беренелерди бир беткей чечмелөөгө мүмкүндүк бербейт, ошондой эле тараптардын чыр-чатагына алып келүүчү субъективдүү түзүүчүлөр жокко чыгарылбаган КМШ өлкөлөрүндөгү эл аралык кызматташтыкка тиешелүү бөлүмдөрдүн мазмунуна карата ченемдерди кеңири жана баалоочу чечмелөөгө алып келет; 3) ТУК иликтөөдө кылмыш-жаза процессинде алынган натыйжаларга баа берүү жана укуктук жардамдын алкагында ыкчам иликтөө ишин өткөрүү менен байланышкан көйгөйлөрдүн бүтүндөй спектрин ушул кезге чейин мыйзам деңгээлинде чечпегендик; 4) Кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарды реформалоодо КМШ өлкөлөрүнүн мыйзам чыгаруучуларынын ар кандай мамилелери, бул айрым өлкөлөрдө (мисалы: КР жана РК) ТУК иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүү боюнча эл аралык кызматташтыкты уюштуруунун натыйжалуулугуна олуттуу таасирин тийгизген жаңы процессуалдык институттардын пайда болушуна жана түзүлгөн мамлекеттер аралык макулдашууларды ишке ашырууга алып келди. Үчүнчүдөн, интернеттеги маалыматтык мейкиндиктин бардык жаңы чөйрөлөрүн басып алуу, КМШ өлкөлөрүнүн ортосунда өз ара аракеттенүүнүн формаларын жана методдорун өзгөртүүнү талап кылган ТУК каршы аракеттенүү боюнча укук коргоо органдары үчүн жетишсиз “өздөштүрүлгөн талаа” болуп саналат. Төртүнчүдөн, бүгүнкү күндө уюшкан кылмыштуу кошуундар тарабынан түзүлүп жаткан “кылмыштуу чынжырдын маршруттарына” каршы аракеттенүү боюнча тиешелүү укук коргоо органдары тарабынан көп жолдуу атайын операцияларды жүргүзүүнүн иштелип чыккан иштиктүү макулдашылган формалары жана ыкмалары жок. Бешинчиден, жалпысынан ар кандай чөйрөлөрдө дайыма модернизацияланып жаткан трансулуттук кылмыштарга карабастан, атап айтканда, биргелешкен операцияларды жүргүзүү боюнча кызматташтыктын алкагында атайын түзүлгөн туруктуу иштөөчү тергөө-ыкчам топтор жок. Бул

топтор кесиптик сапаттардын иштелип чыккан критерийлеринин тутумуна ылайык, кылмыш ишинин багытынын өзгөчөлүгүнө негизденүү менен, ошондой эле аларды коштогон трансулуттук мүнөздөгү башка кылмыштар менен өз ара байланыштын болушун эске алуу менен түзүлүүгө тийиш. Алтынчыдан, азыркы учурга чейин маалыматтык базалардын коопсуздугунун мамлекеттер аралык тутуму кыйла аялуу жана корголбогон бойдон калууда. Мында байланыштын корголгон каналдары боюнча укук коргоо органдарынын ортосунда ТУК жөнүндө иштер боюнча ыкчам маалымат алмашуу ыкмалары кошумча укуктук жөнгө салууну талап кылат, алар мамлекеттер аралык макулдашуулардын деңгээлинде макулдашууга тийиш. Жетинчиден, КМШ өлкөлөрүнүн мыйзамдарын талдоо тастыктап тургандай, трансулуттук кылмыштуулуктун айрым чөйрөлөрүнө карата сунуштама мыйзам актылары кабыл алынган. Анын ичинде биргелешкен иш-аракеттерди жүзөгө ашыруунун алкагында КМШга катышуучу мамлекеттердин программалары иштелип чыкты, анын ичинде ТУК жасалып жаткан криминалдык жосундардын алдын алуу, аныктоо жана иликтөө маселелеринде иштердин белгилүү бир категориясы боюнча кызматташууну ишке ашыруу максатында. Ошону менен бирге, мындай программалар трансулуттук кылмыштарга кирген кылмыштардын олуттуу эмес категориясы боюнча гана чагылдырылганын, анын ичинде өзүнчө чөйрөгө гана тиешелүү экенин эске алуу зарыл, бул мамлекеттердин улуттук коопсуздугуна коркунуч туудурган бир катар башка кылмыштар боюнча укук коргоо органдарынын биргелешкен ишине тоскоолдук кылат. Мындан тышкары, бүгүнкү күндө кылмыштуулуктун жаңы көрүнүштөрү боюнча мамлекеттер аралык комплекстүү программалардын жоктугу өз ара байланышкан трансулуттук кылмыштардын тобуна турган криминалдык жосундарга каршы аракеттенүүнүн деңгээлин төмөндөтпөй кое албайт.

6. ТУК жасоонун өзгөчөлүгү ТУК интеграциялоо чөйрөсүн эске алуу менен өз ара аракеттенүү диапазонун, анын ичинде укуктук жардам көрсөтүү боюнча башка позицияларды кеңейтүүнү талап кылат. КМШ өлкөлөрүнүн эл аралык кызматташтыгынын учурдагы формалары жалпысынан аны уюштуруу үчүн негиз болуп саналат, бирок төмөнкү ыкмалардан улам аларды өркүндөтүү зарыл: биринчиден – бул каралып жаткан мамлекеттердин ортосундагы айырмалоочу белгилеринин болушу менен байланыштуу; атап айтканда: 1) Тажикстан, Казакстан Республикасы, Кыргыз Республикасы үчүн кылмыш ишинин бир гана чөйрөсүндө адистештирүү мүнөздүү болуп саналбайт жана негизги өзөгү болуп кландык жана этностук түзүм саналган ар кандай формаларды билдирет, ошондой эле кылмыштуу шериктикти жасоодо колдонулган ыкмалардын окшоштугу белгиленет; 2) кылмыш мейкиндигинин кеңдиги (географиясы) сапаттык жана сандык курамы боюнча башкаруу тутуму, ошондой эле кылмыштуу ишмердүүлүктүн негизги чөйрөлөрү боюнча; криминалдык ишмердүүлүктүн

механизми жана тактикалык өзгөчөлүктөрү боюнча (мисалы, РФтин УКТ менен салыштырганда КР УКТ); 3) ТУК иликтөөгө тартылган укук коргоо органдарына каршы аракеттенүүнүн пайда болгон чыр-чатактарды чечүүнүн колдонулуучу ыкмаларынын өзгөчөлүктөрү, ошондой эле КМШ өлкөлөрүнүн чегинен тышкары чыккан эл аралык кылмыштуу кошуундар менен таралуу даражасы боюнча. Ошондуктан КМШ өлкөлөрүн камтыган мамлекеттер аралык координациялык борбор зарыл, анда түзүмдөр жана шарттар түзүлүшү керек: а) кылмыштуу ойго жетүү үчүн жасалган көп багыттуу кылмыштардын комплексин өзүнө камтыган, мындай криминалдык ишти интеграциялоо чөйрөсүнө негизденип, иштердин ушул категориясын иликтөөнүн алкагында ТУКТдүн ишине бөгөт коюу боюнча кеңири масштабдагы биргелешкен операцияларды жүргүзүү боюнча пландоону уюштуруу үчүн; б) төмөнкү маселелер боюнча мыйзамдык сунуштамаларды даярдоо: - ТУК каршы аракеттенүү боюнча ишти укуктук жактан камсыз кылуунун натыйжалуулугун жогорулатуу; - укуктук жардам көрсөтүүгө жолтоо болгон коллизияларды жана карама-каршылыктарды чечүү; - тиешелүү адамдык жана материалдык ресурстар менен коштолууга тийиш болгон процессуалдык аракеттердин ар кандай спектрин кеңейтүү, ТУК иликтөө жүргүзүлгөн ыкчам иликтөө ишинин комплекси менен коштолгонун эске алуу керек; в) зарыл болгон учурда күбөлөрдү коргоону камсыз кылуу, ошондой эле ТУК каршы аракеттенүүнү жүзөгө ашырууга тоскоолдук кылган коррупциялык фактылардын бетин ачуу маселелери менен алектенүүчү атайын кызмат талап кылынат. Экинчиден, ТУКдун кылмыш ишинин өзүнчө алынган багытынын өзгөчөлүгүнө жараша, ошондой эле ТУКТдүн криминалдык жосундарын жасоо чөйрөлөрүнүн көп түрдүүлүгүн жана көп деңгээлдүүлүгүн эске алуу менен укук коргоо органдарынын биргелешкен ишин жөнгө салуучу унификацияланган мамлекеттер аралык укуктук база жана мамлекеттер аралык билим берүү түзүлүшү керек. Үчүнчүдөн, ыкчам маалымат алмашуу катары өз ара аракеттенүүнүн билдирилген формасына карабастан, иштин мындай түрү тийиштүү деңгээлде жүргүзүлбөйт (анын ичинде объективдүү жана субъективдүү себептерден улам), бул ТУК иликтөөдө маалыматтык камсыздоонун деңгээлинин төмөндөшүнө алып келет. Төртүнчүдөн, бир катар башка мамлекеттерде болгон позитивдүү тажрыйба мыйзам чыгаруу чөйрөсүндө да, ТУКка каршы аракеттенүү менен байланышкан практикалык ишмердүүлүктө да чагылдырылышы керек. Бешинчиден, көп учурда укуктук жардамдын көлөмү мамлекеттин экономикалык потенциалынан көз каранды экенин эске албай коюуга болбойт, анткени процессуалдык аракеттерди, ошондой эле ыкчам-илктөө ишин жүргүзүүдө тиешелүү техникалык каражаттарды пайдалануу, тергөө аракеттерин жүргүзүү үчүн зарыл катышуучуларды камсыздоо талап кылынат. Анын ичинде ТУК тарабынан зомбулук колдонуу коркунучу болгондо коргоо, өзгөчө укук тартиби органдары менен

кызматташкан күбөлөр, ошондой эле ыкчам-иликтөө ишин өндүрүшү ж. б. Ошондуктан укуктук жардам көрсөтүүдө мындай ишти каржылоо механизминде жана түйшүгүнө байланыштуу көйгөйлүү маселелер чечилиши керек. Каралып жаткан кылмыштуулуктун коомдук коркунучунун деңгээлин эске алуу менен ТУК иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүүчү укук коргоо органдарынын түзүмдүк бөлүмдөрүнүн ишин каржылоо боюнча мамлекеттер аралык фонд түзүүнү толук негиздүү деп эсептейбиз.

7. Казакстан Республикасында жана Россия Федерациясында ТУКка каршы аракеттенүү боюнча укуктук жардам көрсөтүүгө жолтоо болгон негизги кылмыш-жаза процессуалдык көйгөйлөр: биринчиден, КЖПКнин жоболору, айрыкча Казакстан Республикасында Россия Федерациясынын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарында каралбаган бир катар жаңы процессуалдык институттардын киргизилишине байланыштуу олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болду; Экинчиден, Казакстан Республикасынын мыйзам чыгаруучусу тарабынан тергөө катары баяндалган айрым процессуалдык иш-аракеттер Россия Федерациясынын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарында каралган эмес же Казакстан Республикасынын укук коргоо органдарынын суроо-талабы боюнча укуктук жардамдын алкагында ушул мамлекеттин аймагында укук колдонуучулар тарабынан аларга карата бир түрдүү мамиленин айынан аларды өткөрүүдө кыйынчылыктарды жаратат; Үчүнчүдөн, тараптардын суроо-талабы боюнча келишимдик мамилелердин алкагында жүзөгө ашырылуучу иш-чаралардын тизмегине киргендерди кошкондо, бир катар милдеттерди чечүү, анын ичинде процессуалдык иш-аракеттердин бүтүндөй чөйрөсүн жүргүзүүнү санкциялоо жүктөлгөн жаңы процессуалдык фигуралар киргизилди; Төртүнчүдөн, Казакстан Республикасында далилдерди алуунун процессуалдык статусун берүү процесси болуп өттү, атап айтканда мыйзам чыгаруучу тарабынан кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарга жашыруун тергөө аракеттери түрүндө ыкчам-иликтөө ишинин бир катар мыйзамдары киргизилген, ошондуктан бул учурда колдонулган таанып билүү ыкмалары аларды далил катары таануу үчүн маанилүү болуп саналат, бул аларды Россия Федерациясынын аймагында өткөрүүнү татаалдантат, анын ичинде мындай суроо-талапты ишке ашырууда таасир этиши мүмкүн болгон үчүнчү жактардын кызыкчылыктарын коргоо жана укуктарын камсыз кылуу маселелеринде; Бешинчиден, каралып жаткан мамлекеттердин эгемендүүлүк принцибине жараша, алардын ар бири тараптардын ар биринин суроо-талабы боюнча киргизилүүчү процессуалдык аракеттерди жүргүзүү жол-жобосу боюнча, ошондой эле эгерде мыйзам чыгаруучу тарабынан бул жосундар декриминализацияланган болсо, адамдарга карата бөгөт коюу учурунда колдонулуучу чараларга тиешелүү маселелерди чечүү боюнча өзгөчө укукка ээ. Алтынчыдан, Россия Федерациясынын мыйзам чыгаруучу тарабынан каралбаган, Казакстан Республикасынын аймагында сурактын жаңы түрүнүн

пайда болушуна байланыштуу Россия Федерациясынын жана Казакстан Республикасынын аймагында сурак жүргүзүүнүн көйгөйлүү аспектилерин, атап айтканда: “Күбөлөрдүн жана жабырлануучунун көрсөтмөлөрүн депонирлөө.” Бул сотко чейинки өндүрүш баскычында РК кылмыш-жаза процессуалдык кодексине жаңы процессуалдык фигураны киргизүүгө алып келди – тергөө соту, ал РФнын КЖПКде каралган эмес, бул РФнын аймагында адамдардын бул категориясынын көрсөтмөлөрүн депонирлөө боюнча сурак жүргүзүүнү татаалдантат. Жетинчиден, Россия Федерациясынын жана Казакстан Республикасынын компетенттүү органдарынын укуктук жардам көрсөтүү чөйрөсүндөгү өз ара аракеттенүүсүндөгү көйгөй болуп, өзүнүн жарандык таандыктыгынын өлкөсүндө сот адилеттигинен качкан өз жарандарына карата чет өлкөлүк соттордун өкүмдөрүн таануу жана аткаруу маселеси саналат, анткени аларды аткаруу тартиби Минск конвенциясынын жоболорунда да, кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардын ченемдеринде да каралган эмес. Сегизинчи – бул мамлекеттердин мыйзам чыгаруучуларынын ар кандай мамилелери кылмыш – жаза куугунтугун жүзөгө ашыруу үчүн кылмыш иштерин жөнөтүү мүмкүнчүлүгүнө таасир этет. Анткени, Россия Федерациясынын Кылмыш-жаза кодексине ылайык, ошол эле жосундар Кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартылат жана эркиндигинен ажыратуу түрүндө жазага тартылат, ал эми Казакстан Республикасынын Кылмыш-жаза мыйзамдарына ылайык, бул жосундар криминалдаштырылган же жөн эле кылмыш эмес, же эркиндигинен ажыратуу менен жазаланбайт, кылмыш-жаза куугунтугун өткөрүп берүү мүмкүн эмес жана аны менен бирге адамды кылмыш жоопкерчилигине тартуу.

8. Укуктук жардам көрсөтүүдө ыкчам-иликтөө ишинин жыйынтыктарын ишке ашыруу үчүн олуттуу тоскоолдук – бул “айкын эмес тергөө аракеттери” сыяктуу жаңы институт киргизилген эмес, бул болсо Ыкчам – иликтөө иши жөнүндө Россия Федерациясынын Мыйзамына тиешелүү өзгөртүүлөрдү (толуктоолорду) киргизүү зарылдыгын жаратат. Ушуга байланыштуу, бул мамлекеттердин ТУКа каршы аракеттенүү боюнча кызматташтыгын эске алуу менен төмөнкүдөй мамилелерди кароо далилдүү болуп саналат: 1) Россия Федерациясынын Ыкчам-иликтөө иши жөнүндө мыйзамы төмөнкүлөрдүн маанисин чагылдырган терминологиялык түшүнүктөр менен толукталсын: а) РФ КЖПКде каралууга тийиш болгон жашыруун (атайын) тергөө аракеттери; б) издерди жашыруун фиксациялоодо ыкчам-иликтөө ишинин натыйжалары; в) жашыруун ишке тартылган адамдардын категориялары; 2) Ыкчам-иликтөө ишин жүзөгө ашыруучу бул мамлекеттердин органдарынын алдында турган милдеттердин тизмесин жана чөйрөсүн кеңейтүү (жашыруун тергөө аракеттери түрүндө кылмыш-жаза процессине ыкчам-иликтөө ишинин бир катар инкорпорациясынын зарылдыгына байланыштуу); 3) Казакстан Республикасында жана Россия

Федерациясында “Ыкчам-иликтөө ишин жүзөгө ашыруучу органдардын укуктары” деген жаңы берене каралсын, анда жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүнүн өзгөчөлүктөрү камтылууга тийиш, алардын укуктук, уюштуруучулук камсыздалышы, анын ичинде зарыл болгон учурда бул мамлекеттердин тийиштүү күчтөрүн жана каражаттарын тартуусу; 4) Ыкчам-иликтөө ишинин тизмесин аларды 2 топко, тактап айтканда жалпы топторго айырмалоо менен белгилөө, булар: жарандарды сурамжылоо; маалымкаттарды жетектөө; салыштырма изилдөө үчүн үлгүлөрдү чогултуу; текшерүү сатып алуу; көзөмөлдөп жөнөтүү; адамды ыкчам окшоштуруу; жашыруун ишканаларды жана уюмдарды түзүү; кылмыштын материалдык издерин табуу, жашыруун алып коюу, белгилөө жана адистер тарабынан алдын ала изилдөө; ыкчам байкоо жүргүзүү; аларды ыкчам-иликтөө ишинде пайдалануу максатында адамдар менен ачык жана жашыруун эмес мамилелерди орнотуу боюнча иш-чараларды жүргүзүү; зарыл операцияларды ишке ашырууда жайларды, ошондой эле кармалган адамдарды кароо жана транспорт каражаттарын алып коюу, турак жайларды, жумуш орундарын жана башка жерлерди, анын ичинде буюмдарды, документтерди техникалык каражаттарды пайдалануу менен карап чыгуу; кылмыштуу чөйрөгө киргизүү жана же кылмыш ишин имитациялоо; куралдуу кылмышкерлерди кармоо боюнча атайын операцияларды жүргүзүү. Атайын ыкчам-иликтөө иштери – бул: адамдын же жердин аудио жана видео көзөмөлү; турак эмес жайга, имараттарга, курулмаларга, жер участкаторуна жана транспорт каражаттарына кирүү жана текшерүү; почта жана башка жөнөтүүлөрдү көзөмөлдөө; телефон жана башка сүйлөшүү түзүлүштөрү боюнча жүргүзүлгөн сүйлөшүүлөрдү тыңшоо жана жазуу; компьютерлерден жана байланыштын башка техникалык каналдарынын серверлеринен маалымат алуу; абоненттердин ортосунда туташтырылган абоненттик түзүлүштөрдүн ортосундагы жайгашкан жер жөнүндө маалымат алуу; улуттук коопсуздук органдарынын ыкчам-техникалык атайын кызматтарын пайдалануу менен компьютердик маалыматтарды алуу, б. а. бул жарандардын конституциялык укуктарын жана кызыкчылыктарын козгогон атайын ыкчам иликтөө иш чара; 5) Ыкчам-иликтөө ишин өткөрүүнүн негиздерин жана спецификалык шарттарын жашыруун тергөө аракеттери сыяктуу институтту киргизүү контекстинде укуктук жардам көрсөтүүдө регламенттештирүү керек; 6) прокурордун санкциясы менен гана атайын ыкчам-иликтөө иш чара өткөрүлө турган кылмыштардын чөйрөсүн, ошондой эле ыкчам-иликтөө иштери боюнча уюштуруу тартибин жана шарттарын аныктоо; 7) КМШнын башка мамлекеттери тарабынан ТУК иштери боюнча чалгындоо маалыматтарын алууда өткөрүү өзгөчөлүктөрүн баяндоо; 8) КМШ өлкөлөрүнүн атайын кызматтарынын катышуусу менен ТУК иштери боюнча жашыруун тергөө амалдарын жүргүзүүнүн өзгөчө өзгөчөлүктөрүнүн тартибин караштырган бөлүмдү иштеп чыгуу жана киргизүү, атайын ыкмаларды жана

технологияларды колдонуу менен ЖПФНЫН кылмыш ишинин багытына негизденүү менен. 8) атайын ыкмаларды жана технологияларды колдонуу менен УКТдүн кылмыштуу иш-аракеттерин багыттоосунун негизинде КМШ өлкөлөрүнүн атайын кызматтарынын катышуусу менен ТУК иштери боюнча жашыруун тергөө аракеттеринин спецификалык өзгөчөлүктөрүнүн тартибин караган бөлүмдү иштеп чыгуу жана киргизүү.

9. Казакстан Республикасынын мыйзам чыгаруучусунун позициясына таянып, далилдөөдө алынган натыйжаларды изилдөө үчүн протокол колдонулат, б.а. далилдердин бул түрү тергөө сотунун санкциясынын негизинде сотко чейинки органдын жазуу жүзүндөгү көрсөтмөсү боюнча ыкчам кызматкерлер тарабынан жашыруун тергөө аракеттери жүргүзүлө турган ыкчам-иликтөө болуп саналат. Бул учурда, чечүүнү талап кылган бир катар суроолор пайда болот:

9.1. Төмөнкүлөр байкалат: а) тараптардын суроо-талабы боюнча ачык-айкын эмес ишке карата так түзүлгөн укуктук жоболордун жана жалпы атайын ыкчам-иликтөө ишинин жыйынтыктарын ТУК иштери боюнча далил булактары катары пайдалануунун укук ченемдүүлүгүнө тиешелүү түзүмдөлгөн ченемдердин жоктугу, бул аларды каралып жаткан мамлекеттердин кылмыш-жаза процессуалдык өндүрүшүнө интеграциялоого тоскоолдук кылат; б) маселе, алардын укуктук ишке ашыруу жана ачык-айкын ыкчам иликтөө иши алынган эмес экенин, мыйзам боюнча бул маселе чечилбесе, жогорку иштер боюнча жол-жоболук мүнөзгө ээ болушу мүмкүн ыкчам – иликтөө ишинин арсеналын пайдаланууга мүмкүндүк бербейт, жана РКда жана РФда учурларда каралып жаткан категориядагы кылмыштар боюнча далил боло алат. Ошондуктан, бул каралып жаткан мамлекеттердин ортосунда тараптардын суроо-талабы боюнча аларды жүргүзүүдө укуктук жардам көрсөтүүнүн бардык этабында бирдиктүү процессуалдык материяны түзүүгө мүмкүндүк бере турган “айкын эмес тергөө аракеттери” (же атайын) кылмыш-жаза процессуалдык институтун киргизүү негиздүү болуп саналат. Бул максаттарда төмөнкүлөр талап кылынат: 1) каралып жаткан мамлекеттердин аймагында жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүнүн түрлөрүн жана негиздерин аныктоо; 2) тараптардын суроо-талабы боюнча мамлекеттердин аймагында жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүнүн жүрүшүндө алынган натыйжаларды колдонуунун өзгөчөлүктөрүн алуу тартибинин жол-жоболук укуктук аспектилерин иштеп чыгуу; 3) тараптардын суроо-талабы боюнча жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүнүн жүрүшүндө мындай таанып-билүү иши түздөн-түз жүзөгө ашырыла турган адамдардын процессуалдык статусун аныктоо зарыл; 4) биргелешкен ыкчам-тергөө топторду түзүүдө жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүнүн өзгөчөлүктөрүн жана тартибин караштыруу.

9.2. ТУК иштери боюнча жашыруун тергөө аракеттеринин маңызы, алар адамдарга алдын ала маалымдоосуз жүргүзүлгөндүгүндө жана салттуу тергөө

аракеттери менен аны аныктоого мүмкүн болбогон учурда далилденүүгө тийиш болгон маалыматтарды аныктоого багытталгандыгында экендигин эске албай коюуга болбойт. Ошондуктан жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүү башка мамлекеттин аймагында жарандардын конституциялык укуктары жана эркиндиктери чөйрөсүнө кол салуу мүмкүнчүлүгүн алып келет. Тараптардын суроо-талабы боюнча байкоо жүргүзүү, угуу жана башка ИСИИЧ заманбап ыкмалары, анын ичинде үчүнчү жактардын жашоо-турмуштун ар кандай багыттары жөнүндө маалымат алууга мүмкүндүк берет турак кирүү жок. Тараптардын өтүнүчү боюнча колдонулган байкоо, угуу жана башка ыкчам иш-чаралардын заманбап ыкмалары бизге жашоонун ар кандай чөйрөлөрү, анын ичинде үчүнчү жактар жөнүндө маалыматтарды үйгө кирбестен алууга мүмкүндүк берет. Буга байланыштуу биз кийинкини негиздүү деп эсептейбиз: 1) Россия Федерациясынын кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин жоболоруна тергөө соту жаңы процессуалдык фигурасын киргизүү жана тараптардын өтүнүчү боюнча бул мамлекеттердин аймагында жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүгө уруксат алуунун сот тартибин иштеп чыгуу; 2) жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүгө тартылган адамдардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоону камсыз кылуунун кылмыш-жаза процессуалдык механизмин кароо, анда жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүдө зарыл процессуалдык кепилдиктер менен адамдарды камсыз кылуу боюнча укуктук көрсөтмөлөр камтылууга тийиш.

9.3. Жашыруун тергөө аракеттерин киргизүү инсанга жана анын айлана-чөйрөсүнө белгилүү бир зыян келтирүү мүмкүндүгү менен байланышкан, анын натыйжасында тараптардын суроо-талабы боюнча мындай жашыруун иш-чараларды жүзөгө ашыруучу ыкчам кызматкерлер тарабынан провокацияга же кыянаттык менен пайдаланууга, анын ичинде ыйгарым укуктарынан аша чабууга жол берилиши мүмкүн. Ошондуктан жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзгөн атайын органдар тарабынан кыянаттык менен пайдаланууга (анын ичинде ыйгарым укуктардан аша чабууга, чагымчылдыкка) жол бербөө максатында төмөнкүлөр талап кылынат: 1) жашыруун тергөө аракеттеринин өндүрүшүн, ошондой эле тараптардын биринин суроо-талабы боюнча жүргүзүлүп жаткан ыкчам-иликтөө ишин координациялоо жана көзөмөлдөө боюнча милдетти прокуратуранын тиешелүү органдарына жүктөө. Жашыруун тергөө аракеттерин биргелешип жүргүзүүдө мындай көзөмөл жүргүзүлүп жаткан аймактагы прокуратура органдары тарабынан жүзөгө ашырылууга тийиш; 2) Тараптардын биринин суроо-талабын аткарууда укук тартибинин атайын органдары тарабынан жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүнүн процессуалдык тартиби жана шарттары чөйрөсүндө жашыруун ишти жүзөгө ашырууга байланыштуу укук коргоо органдарынын мүмкүн болгон кыянаттык менен пайдалануусуна жол бербөө боюнча мамлекет тарабынан кепилдик берүүчү тиешелүү укуктук көрсөтмөлөр жана шарттар иштелип чыгышы керек.

9.4. ТУКтун таралышынын заманбап тенденциялары менен аныкталган Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын кылмыш – жаза сот өндүрүшүндө “купуя сыр институтун” өркүндөтүү зарыл, буга байланыштуу төмөнкүлөр зарыл: а) укук коргоо органдары жетишээрлик жакшы жашырылган ТУКка туш болгондо, мамлекеттин мамлекеттик сырына кирген атайын каражаттарды, формаларды жана технологияларды колдонбостон каршы туруу татаал көрүнөт, ошондуктан аларды өткөрүү ушул мамлекеттердин мыйзам деңгээлинде регламенттелиши керек, буга үчүнчү жактарга карата мындай биргелешкен атайын ар кандай иш-чаралардын жүрүшүндө алынган маалыматтарды коргоо механизми да кирет; б) мындай жашыруун тергөө аракеттеринин катышуучуларын, анын ичинде өндүрүшүндө ачыкка чыгарылууга тийиш болбогон штаттан тышкаркы адамдарды тартуу талап кылынган тергөө аракеттеринин жашырындуулугун сактоонун укуктук механизмин, ошондой эле мында пайдаланылуучу мамлекеттик органдын күчүн жана каражаттарын каралыш керек; в) мындай учурда адамдарды мамлекеттик коргоону камсыз кылуу каралган мамлекеттердин укуктук актыларына туш келген күбөлөр да өзгөчө корголууга тийиш. Ошондуктан, кол коюлган мамлекеттер аралык келишимдердин мазмунун, ошондой эле далилдерди өз ара таануу принцибине негизделген жогорку иштер боюнча тараптардын суроо-талабы боюнча кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө катышкан катышуучуларды жана алар менен байланышкан адамдарды коргоону камсыз кылуу контекстинде РК жана РФнын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарын карап чыгуу керек.

10. Жалпысынан КМШ өлкөлөрүнүн, ошондой эле Казакстан Республикасынын жана РФнын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарына мыйзам чыгаруучулар тарабынан өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилиши керек, алар каралып жаткан мамлекеттердин ортосундагы эл аралык кызматташтыктын алкагында укуктук жардам көрсөтүүдө процессуалдык ишмердүүлүктү санариптештирүү деңгээлин жогорулатууга өбөлгө түзөт, ошол эле учурда: 1) процессуалдык, анын ичинде тергөө аракеттерин жүргүзүүдө электрондук каражаттарды колдонуунун жана маалыматтарды фиксациялоонун ыкмаларын, эрежелерин, ошондой эле аларды чет мамлекеттин суроо-талабы боюнча ишке ашырган жактардын ыйгарым укуктарын жөнгө салуучу ченемдер иштелип чыгышы керек, бул алынган материалдарды тергөө аракеттеринин протоколунун жазуу жүзүндөгү бөлүгү менен бирдей мааниге ээ катары баалоого мүмкүндүк берет; 2) каралып жаткан өлкөлөрдө бир түрдүү укук колдонуу практикасын жүргүзүү үчүн мыйзам чыгаруучулар кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарда электрондук түзүлүштүн өзүн алып койбостон, маалыматты көчүрүүнү укуктук жөнгө салууну караштырышы керек. Ошону менен бирге, төмөнкүлөр камсыздалышы керек: а) пайдалануучулардын купуя

маалыматтарынын коопсуздугу жана аны коргоо талаптары аткарылышы керек; б) суроо-талапта алуу талап кылынган маалыматтардын конкреттүү мүнөзү көрсөтүлүүгө тийиш; в) УКТтун катышуусундагы кылмыштарга тиешелүү маалыматтарды алуу зарылдыгын негиздөө. 3) ТУК иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүүдө адистердин катышуусу менен жүргүзүлүүгө тийиш болгон электрондук техникалык каражаттарды пайдалануу менен жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүнүн негизи, тартиби жана шарттары менен байланышкан маселелерди кароо маанилүү аспект болуп саналат. Санариптик же аналогдук алып жүрүүчүдө камтылган маалыматты же белгилүү файлда коддолгон маалыматты угуунун натыйжалары жөнүндө протокол түзүлүп, анда маалыматтык-телекоммуникациялык тармактар боюнча берилген маалыматтар толук баяндалууга тийиш; 4) башка мамлекеттин аймагында далилдерди чогултууда провайдерлерде же сервистеринде турган маалыматтарды чогултууга тиешелүү, мындай бир катар далилдерди берүү механизмдеги алардын укуктук белгисиздигине байланыштуу көйгөйлөр бар экендигин эске алуу керек; 5) тинтүү жүргүзүүнү жөнгө салуучу РК КЖПКнин жана РФ КЖПКнин укуктук ченемдерин кайра карап чыгуу талап кылынат, тактап айтканда, кароонун жүрүшүндө электрондук түзүлүштү же өзүнчө предметти тинтүү процедурасын жүргүзүү мүмкүндүгүн караштырган жаңылыктарды киргизүү зарыл. Бул тергөө аракети каралып жаткан мамлекеттердин кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарынын өзгөчө процессуалдык режими менен, алардын процесстин катышуучуларынын жеке турмушуна, анын ичинде ТУК иштер боюнча кийлигишүү деңгээлин эске алуу менен жөнгө салынууга тийиш; 6) каралып жаткан мамлекеттердин ТУК иштери боюнча тергөө сотунун санкциясы жок уюлдук телефонду кошо алганда, электрондук түзүлүштү тинтүүгө мыйзам деңгээлинде тыюу салууну керек. Бирок, акылга сыярлык өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен РК КЖПКнин жана РФын КЖПКнин ченемдеринде тинтүү жүргүзүү соттун чечимсиз жүзөгө ашырылышы мүмкүн болгон жагдайлардын болушу максатка ылайыктуу деп эсептейбиз; 7) КМШ өлкөлөрүнүн ортосундагы кабыл алынган макулдашуулар мамлекеттердин мыйзамдарына ылайык пайдалануучулук маалыматтарды коргоого тиешелүү жоболорду камтыган так иштелип чыккан туюндумаларды камтышы керек, алар каралып жаткан мамлекеттердин КЖПКнин ченемдеринде чагылдырылууга тийиш.

11. Эл аралык кызматташтыктын алкагында укуктук жардам көрсөтүүдө санариптештирүүнүн негизги багыттары: 1) эл аралык суроо-талапты берүүнүн электрондук ыкмасы, документтерди атайын платформалар же веб-сайттар аркылуу онлайн берүү. Мында эл аралык суроо-талаптардын алкагында (анын ичинде процессуалдык иш-аракеттерди жүргүзүү жөнүндө) анын процессуалдык формасын сактоо гана эмес, тийиштүү кызмат адамдарынын санариптик электрондук кол тамгасын колдонуу да негиздүү

деп эсептейбиз, ал ведомствонун гербдүү мөөрү менен ырасталууга тийиш; 2) кылмыш иштерин электрондук коштоо келечектүү болуп саналат. Санариптик технологиялар ведомстволордун ортосунда маалымат алмашууну жана жетүүнү жеңилдетүү менен тараптардын суроо-талабы боюнча жүргүзүлүүчү кылмыш иштерин башкаруу жана көзөмөлдөө үчүн колдонулушу мүмкүн; 3) тергөө жана жашыруун тергөө аракеттеринин айрым түрлөрүн жүргүзүүдө электрондук документтерди алуу (мыйзамдар менен аныкталат); 4) Ыкчам-иликтөө ишин жүргүзүүдө электрондук каражаттарды күбөлөндүрүү функциясы катары пайдалануу (мыйзамдар менен аныкталат); 5) санариптик мейкиндик өлкөлөргө кылмыш иштеринин ушул категориясы боюнча укуктук жардам көрсөтүүдө жаңы мүмкүнчүлүктөрдү берет, атайын компетенттүү органдардын кылмыш-жаза куугунтугуна алууда жана жалпысынан ТУКка каршы аракеттенүүдө өз ара аракеттенүүсүн кыйла жөнөкөйлөтөт жана тездетет; 6) укуктук жардамдын алкагында заманбап маалыматтык технологияларды колдонуу кылмыш ишинин алкагында процессуалдык, тергөө аракеттерин жүргүзүүнү жөнөкөйлөтүүчү кошумча курал болуп саналат. Мисалы, башка мамлекеттин аймагында жүргөн адамдарды суракка алууда, ж. б.; 7) мамлекеттер аралык кызматташтыктын алкагында ТУКка каршы аракеттенүүнү натыйжалуу уюштурууга көмөктөшүүчү КМШ мамлекеттери үчүн кыйла маанилүү болуп маалыматтык технологияларды жана жасалма интеллектти колдонуу саналат, атап айтканда: а) Маалымат банкынын чоң массивине сапаттуу талдоо жүргүзүү зарыл болгон учурда аны кыска мөөнөттө ТУК иликтөөсү боюнча пайдалануу; б) каралып жаткан чөйрөдөгү издердин комплексин изилдөөнүн натыйжасында компетенттүү органдар тарабынан алынган маалыматтарды иштеп чыгуу жана талдоо үчүн жасалма интеллектти киргизүү. в) документтерди изилдөөнүн ыкмаларына жана методдоруна жаңыча мамиле кылуу боюнча заманбап маалыматтык технологиялардын мүмкүнчүлүктөрүнөн улам заманбап муктаждыктарга ылайык укук коргоо органдарынын ишинин кыйла жогорку деңгээлине өтүү; г) криминалисттик иштин деңгээлин жогорулатууда, анткени маалыматтык технологияларды колдонуу криминалистикалык: г) криминалисттик иштин деңгээлин жогорулатуу, анткени маалыматтык технологияларды колдонуу мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтет: санариптик сүрөттөрдү жана ыкчам криминалистикалык маалымат базасын программалык камсыздоо; кылмыштын компьютердик симуляциясын жүргүзүү; каалаган объектини мүмкүн болушунча так, ар тараптуу жана натыйжалуу изилдөө; кылмыш болгон жерде калган издердин санариптик моделин түзүү (шинанын протекторлору, бут кийимдер ж.б.); д) суралып жаткан мамлекетте (же зарыл болгон учурда КМШ өлкөлөрүнүн айрым мамлекеттеринде) видеобайкоо камераларынан алынган изделип жаткан адамдардын сырткы көрүнүшүн таанууда.

12. “Электрондук далилдерди” технологиялык касиеттери, ошондой эле далилдүү маалыматты алуунун өзгөчө тартиби, инсандын укуктарына жана мыйзамдуу кызыкчылыктарына потенциалдуу коркунуч туудурган практикалык көйгөйлөрдүн болушу менен айырмаланган далилдөө каражаттарынын өзүнчө түрүнө киргизүү керек. Бул жалпы базалык милдеттүү элементи “электрондук далил” деген түшүнүк болот, өз ара жол-жоболук эрежелерин, ошондой эле алардан чыккан кепилдиктердин бирдиктүү салмактуу тутумун камтыган өзүнчө жол-жоболук институту, Казакстан Республикасынын кылмыш-жаза процессуалдык кодексинде жана Россия Федерациясынан кылмыш-жаза процессуалдык кодексине киргизүү зарыл. Казакстан Республикасынын КЖПКне жана Россия Федерациясынын КЖПКне өзүнчө процессуалдык институтту киргизүү зарыл, ал өз ара байланышкан процессуалдык эрежелердин бирдиктүү тең салмактуу тутумун, ошондой эле алардан келип чыккан кепилдиктерди, мында жалпы негизги бириктирүүчү элемент “электрондук далил” түшүнүгү болот. Ал төмөнкү өзгөчөлүктөргө ээ экенин эске алуу керек: а) электрондук далил аппараттын эс тутумунда сакталган файлдардан да, “Интернет” маалымат тармагынан да маалымат алууга мүмкүндүк берет; б) компьютерде камтылган маалыматтын салыштырмалуу айкын эместиги, анткени каалаган программанын маалыматтарын колдонуучунун керектүү буйругун алгандан кийин алууга болот; в) санариптик түзүлүштө сакталган маалымат көчүрүлүп алынышы мүмкүн, бул сотко чейинки органдарга иш боюнча керектүү маалыматтарды алууга, мында аны ал үчүн маанилүү маалыматтын ээсинде сактоого мүмкүндүк берет; г) маалыматтардын олуттуу көлөмүн, анын ичинде үчүнчү жактардын кызыкчылыктарын козгогон маалыматтарды, ошондой эле ишке тиешеси жок көптөгөн жеке маалыматтарды сактоо мүмкүнчүлүгүнөн улам, тергөө сотунун уруксаты менен гана мүмкүн мазмунду изилдөө максатында санариптик түзүлүштөрдө тинтүү жүргүзүлөт.

13. Жашыруун иш-аракеттерди жүргүзүүдө төмөнкү позицияларды бөлүп көрсөтүү керектиги далилденген: 1) Ыкчам-иликтөө ишинде электрондук каражаттардын күбөлөндүрүү функциясы таанып билүүчүлүк менен бирдей мааниге ээ болушу керек. Ошондуктан, ыкчам-иликтөө ишинин жүрүшүнүн мындай аракеттери протоколдоо гана эмес, КЖПКне ылайык видеожазуу өндүрүшү менен коштолушу керек, бул КМШ өлкөлөрүнүн мыйзам чыгаруучулары тарабынан регламенттөөнү талап кылат. Бул жагдайда ыкчам-иликтөө ишинин чөйрөсүн аныктоо керек, аларды өткөрүү биринчи кезекте мамлекеттин кызыкчылыктарына, ошондой эле жашыруун негизде кызматташкан жактардын белгилүү категорияларынын укуктарына жана кызыкчылыктарына зыян келтирбегендей кылып ушундай видео жазууну жүргүзүүгө мүмкүндүк берет. 2) Ыкчам – иликтөө иш аракеттеринин жүрүшүндө жүргүзүлгөн аудио жана видео жазуулар электрондук протокол катары таанылышы керек, бирок ошол эле учурда жашыруун ыкчам-иликтөө

тартиптин өзгөчө режимин сактоону жана алар менен бөтөн адамдардын таанышуусун болтурбоочу маалыматтардын сакталышын камсыз кылууну талап кылат; 3) электрондук каражаттардын жардамы менен алынган ыкчам-иликтөө ишинин натыйжалары протоколдо чагылдырылууга тийиш, анда мында пайдаланылган каражаттар жөнүндө маалыматтарды баяндоо талап кылынат; 4) электрондук маалымат жашыруун жол менен алынган учурда протоколдо төмөнкүдөй маалыматтар баяндалышы керек: а) электрондук маалымат алып жүрүүчү жөнүндө, б) алынган электрондук файлдын уруксаты бар экендиги жөнүндө, в) электрондук файлды түзүү жана өзгөртүү датасы, г) алынган файлдын формасы, д) мындай маалыматты сактоо шарттары. Электрондук каражаттар пайдаланылган жерде жашыруун маалымат алуу үчүн сүйлөшүүлөрдү угуу да көйгөй болуп саналат. Мындай кырдаалда абоненттер менен абоненттик түзүлүштөрдүн ортосундагы байланыш жөнүндө маалыматты жашыруун алуу электр (телекоммуникациялык байланыш тармактары боюнча берилүүчү маалыматты жашыруун көзөмөлдөө, кармоо жана алуу, адамды же жерди жашыруун аудио жана (же) видеокөзөмөлдөө, компьютердик серверлерден маалыматты жашыруун чыгарып алуу мамлекеттердин суроо-талабы боюнча аткарылууга тийиш, суралып жаткан мамлекеттин укук коргоо органдары тарабынан аракеттердин өзгөчө алгоритмин талап кылаарын эске албай коюуга болбойт.

Издөнүүчүнүн **кошкон жеке салымы** диссертациялык изилдөөнүн негизги илимий жыйынтыктары автордун жеке өзү алгандыгында. Коргоого алып чыгуучу жоболор диссертант тарабынан жекече иштелип чыккан.

Изилдөөлөрдүн натыйжаларын апробациялоо. Диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыктары: Казакстан Республикасынын Башкы прокуратурасынын, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун, Россия Федерациясынын Жогорку сотунун ишине, ошондой эле Казакстан Республикасынын Башкы прокуратурасына караштуу укук коргоо органдарынын академиясынын жана М. Есбулатов атындагы Казакстан Республикасынын ИИМинин Алматы академиясынын окуу процессине киргизилген. Киргизүү актыларынын болушу менен ырасталат.

Диссертациянын жыйынтыктарын басылмаларда чагылдыруунун толуктугу. Диссертациялык изилдөөнүн жүрүшүндө алынган негизги жыйынтыктар 12 илимий басылмада чагылдырылган.

Диссертациянын түзүмү жана көлөмү. Иштин түзүмү изилдөөнүн максаттары жана милдеттери менен шартталган, кириш сөздү, үч баптан, жети бөлүмдү, корутундуну, практикалык сунуштамалар жана адабияттардын тизмесин камтыйт.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Кириш сөздө диссертациянын темасынын актуалдуулугу; диссертациянын темасынын ири илимий программалар (долбоорлор) жана негизги илимий-изилдөө иштери менен байланышы; изилдөөнүн максаты жана милдеттери; иштин илимий жаңылыгы; алынган натыйжалардын практикалык мааниси; коргоого алып чыгуучу диссертациянын негизги жоболору; изденүүчүнүн жеке салымы; изилдөөлөрдүн жыйынтыктарынын апробациясы; диссертациянын натыйжаларынын басылмаларда толук чагылдырылышы; диссертациянын түзүмү жана көлөмү ачылат.

Биринчи бап “Россия Федерациясында жана Казакстан Республикасында кылмыш иштери боюнча укуктук жардам маселелери боюнча эл аралык кызматташтыкты укуктук жөнгө салуу” өзүнө үч бөлүмдү камтыйт: биринчи бөлүм “Россия Федерациясында жана Казакстан Республикасында кылмыш иштери боюнча эл аралык укуктук жардамдын мазмунунун жана принциптеринин маңызына заманбап теориялык көз караштар”, экинчи бөлүм “Россия Федерациясында жана Казакстан Республикасында укуктук жардам көрсөтүү боюнча эл аралык кызматташтыкты укуктук жөнгө салуу”, үчүнчү бөлүм “Эл аралык укуктук жардам көрсөтүү боюнча эл аралык кызматташтыктын субъекттери, анын ичинде Россия Федерациясында жана Казакстан Республикасында кылмыш иштери боюнча трансулуттук кылмыштуу кошуундарды кылмыш – жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу боюнча”.

Албетте, КМШ өлкөлөрүнүн укук коргоо органдарынын өз ара аракеттенүүсүнүн зарылдыгы, жалпысынан алганда, Россия жана Казакстан, атап айтканда, кылмыш иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүү, кылмыш иштерине каршы объективдүү зарылчылыгы менен шартталган. Демек, бир катар авторлор изилдөөдө каралып жаткан маселелерге олуттуу көңүл бурушу логикалуу.

Казакстан менен Россиянын компетенттүү органдары тарабынан кылмыш иштери боюнча эл аралык кызматташтык чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдердин жана макулдашуулардын ченемдерин ишке ашыруу көйгөйлөрү ар кандай деңгээлде жазылган жана белгилүү ата мекендик жана чет өлкөлүк эл аралык юристтердин жалпы теориялык эмгектеринде, эл аралык укуктун жана укуктун айрым тармактарынын кесилишинде аткарылган илимий эмгектерде көрсөтүлгөн.

Мындай казакстандык авторлордун катарына төмөнкүлөр кирет: М.К. Сулейменов, Н.М. Кудерина, К.Б. Османов, М.А. Кульбагаров, М.О. Смагулова, Г.А. Сейтжанов, Н.Г. Абдуллаева, А.Д. Жумагалин, Е.М. Сергалиев, Л.С. Шайдуллина, Н.Ж. Исабекова, Н.Б. Калдарбекова, Р.Н. Казиев, Т. Казиканов, С.Т. Мукажанова.

Орус жана чет өлкөлүк жазуучулардын арасында кийинкилерди белгилей кетүү зарыл: Д.А. Абдакимова, А.И. Бастрыкин, С.В. Бахин, П.Н. Бирюков, И.П. Блищенко, А.Г. Богатырев, В.П. Божьев, А.П. Бойцов, С.В. Бородин, Е.В. Быкова, Р.М. Валеев, В.С. Верещетин, А.Г. Волеводз, В.В. Гаврилов, Л.Н. Галенская, М.В. Давыдова, Г.В. Дашков, В.Б. Евдокимов, В.П. Зимин, Б.Л. Зимненко, Г.В. Игнатенко, А.Я. Капустин, Ю.М. Колосов, Н.И. Костенко, Д.Б. Левин, И.И. Лукашук, Е.Г. Ляхов, С.Ю. Марочкин, Н.И. Марышева, Э.Б. Мельникова, Е.К. Михайленко, В.В. Милинчук, К.С. Родионов, П.С. Ромашкин, М.А. Сарсембаев, П.А. Смирнов, В.Ш. Табалдиева, О.И. Тиунов, Ю.А. Тихомиров, Г.И. Тункин, Д.И. Фельдман, С.В. Черниченко, С.П. Щерба, П.С. Элькинд и другие.

Ошону менен бирге, теориялык жана практикалык баалуулук болуп саналган иштердин бар экендигине карабастан, сунушталган изилдөөнүн актуалдуулугу диссертациянын кириш сөзүндө автор тарабынан келтирилген аргументтүү жүйөлөрдө жатат. Ошондуктан автор тарабынан билдирилген изилдөө темасынын жана иштин максаттары, милдеттери үчүн белгиленген маселелерди чечүүнүн маанилүүлүгүн кошумча далилдөөнүн кажети жок.

Автор кылмыштуулуктун бүгүнкү күндөгү көрүнүштөрүнө каршы аракеттенүүнү координациялоо боюнча КМШ өлкөлөрүнүн күч-аракеттерин бириктирүү бул мамлекеттердин ишмердүүлүгүнүн маанилүү багыттарынын бири болуп калганын баса белгилейт. Ошол эле учурда юридикалык коомчулуктун арасында “эл аралык укуктук жардам” категориясынын маңызына жана мазмунуна, түшүнүктөрдүн катышына карата бир түрдүү мамилеге көңүл бурулат: “эл аралык кызматташтык”, “кылмыштуулукка каршы аракеттенүү боюнча кызматташтык”, анын ичинде “трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттенүү боюнча эл аралык укуктук кызматташтык”, ошондой эле “трансулуттук уюшкан кылмыштуулук” деген конкреттүү мазмундук түзүүчүлөргө да тиешелүү. Ошондуктан, атайын адабияттарды кеңири талдоонун негизинде автор тарабынан эл аралык кызматташтык чөйрөсүндөгү процессуалдык ишмердүүлүктү жөнгө салуучу негизги терминологиялык түшүнүктөргө жана принциптерге карата өзүнүн мамилеси, ошондой эле алардын катышуусу менен процессуалдык иш-аракеттер башка мамлекеттин аймагында жүргүзүлүп жаткан кылмыш-жаза процессинин катышуучуларынын коопсуздугун камсыз кылуу кепилдиги берилген.

Ар кандай булактарды талдоо эл аралык кызматташтык чөйрөсүндө, анын ичинде өз ара укуктук жардам көрсөтүүдө эл аралык укуктун жана улуттук мыйзамдардын ченемдеринин өз ара аракеттенүүсү, белгилүү максаттарга жетүү үчүн алардын өз ара өтүүсү жана өз ара аткарылышы өзгөчө айкын көрүнүп турат, алардын түпкү бири-трансулуттук кылмыштуулукка каршы

аракеттенүү. Албетте, кызматташуунун принциптерине негизденүү менен ар бир келишим түзүүчү мамлекет өзүнүн компетенттүү органдарынын тарабынан эл аралык мамилелердин (эл аралык укуктун) тең укуктуу, эгемендүү жана көз карандысыз субъекти катары чыгат. Мында кылмыш иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүүнүн негизинде аларды конкреттештирүүчү, кээде өнүктүрүүчү эл аралык принциптер жана улуттук мыйзамдар жатат.

Укуктук жардам көрсөтүүдө колдонулуучу улуттук мыйзамдар (конституциялык укук, кылмыш-жаза укугу, кылмыш-жаза процесси) өз кезегинде милдеттүү түрдө сакталууга тийиш болгон тиешелүү принциптерге негизделген. Алар эл аралык маанилерден кем эмес мааниге ээ, анткени алар төрөлгөндөн баштап адамдын укуктарын жана негизги эркиндиктерин камсыз кылууга жана коргоого багытталган бир эле негизги мүнөзгө ээ. Бул учурда, алар жалпы жана өзгөчө болуп саналат.

Азыркы шарттарда инсандын укуктарын жана эркиндиктерин таануу жана сактоо гана эмес, алардын кызыкчылыктарын натыйжалуу коргоо, ошондой эле кылмыш-жаза процессинин катышуучуларынын, анын ичинде өлкөнүн суроо-талабы боюнча башка мамлекеттин аймагында процессуалдык иш-аракеттер жүргүзүлүп жаткан адамдардын коопсуздугун камсыз кылуунун кепилдиктери зарыл экендиги баса белгиленет, бул негизги принцип катары КЖПКде бекемдөөнү талап кылат. Аны кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн принциптеринин бирине киргизүүнү таануу үчүн негиз болуп, “кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын жеке коопсуздугун камсыз кылуу” илимий жобосун төмөнкүдөй белгилер мүнөздүү болгон өзүнчө тармактар аралык институт катары чагылдыруу керек: 1. адамдын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуу жана коргоо, мамлекеттердин Конституциясынын ченемдеринен келип чыккан, ошондуктан мамлекеттик органдардын милдети бул негизги постулатты сактоо жана ишке ашыруу болуп саналат; 2. бул тармактар аралык институт негизинен мамлекет тарабынан камсыз кылынган эл аралык институт болуп саналат, ал Конституциянын ченемдеринде чагылдырылган маанилүү адамдык баалуулуктарды коргоонун гаранты болуп саналат (атап айтканда, адамдын өмүрү, саламаттыгы, менчиги), бул жалпысынан мамлекеттердин кылмыш-жаза процессуалдык саясатынын критерийлерине жооп берет; 3. бул жобо кылмыш – жаза процессуалдык ишке жана анын дайындалышына түздөн-түз байланыштуу, анткени кылмыш-жаза процессинин башка милдеттери менен катар анын катышуучуларынын жана зарыл болгон учурда аларды курчап турган адамдардын укуктарын, эркиндиктерин коргоону камсыз кылууну болжолдойт; 4. бул маанилүү жобо кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн бардык этаптарына жана баскычтарына тиешелүү, ал

ошондой эле социалдык жактан шартталган жана коопсуздукту камсыз кылуу чараларын көрүү үчүн милдеттүү жана өз ара укуктук жардам көрсөтүүнүн алкагында башка мамлекеттин аймагында адамды, анын укуктарын, мүмкүн болгон кол салуулардан эркиндиктерин коргоо максатында колдонулат.

Автор “кылмыш-жаза процессинин акылга сыярлык мөөнөтү” принцибин ишке ашыруу төмөнкүлөргө мүмкүндүк берет деп негиздейт: 1) түзүлгөн жагдайларды, анын ичинде башка мамлекеттердин аймагында бир катар процессуалдык иш-аракеттерди жүргүзүү зарылдыгын, ошондой эле ТУК иштери боюнча биргелешкен өз ара аракеттенүүнүн алкагында түзүлгөн жагдайларды эске алуу менен мөөнөттү, демек процессуалдык иштин маңызын жана шарттарын регламенттөөгө; 2) ошентип сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын укуктук аң-сезимин жана укуктук маданиятын жогорулатуу менен, жөнгө салуунун бул укуктук каражаты аларга ишти жалпысынан кароодо да, ошондой эле тергелип жаткан иш боюнча укуктук жардам көрсөтүүнүн алкагында суроо-талап боюнча аткарылуучу процессуалдык аракеттерди жана ыкчам – иликтөө ишинин өндүрүшүн негизсиз создуктурууга (кээде атайылап) жол бербөөгө түрткү берет. Мындай талап КЖПКке киргизилгенин инсандын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоонун компенсациялык механизминин бир түрү экенин эске алуу керек, анткени ал сот өндүрүшүнүн акылга сыярлык мөөнөтүн бузгандыгы үчүн зыяндын ордун толтуруу үчүн сотко кайрылуу үчүн шарт түзөт. Сотко чейинки өндүрүш органдарынын, прокуратуранын жана соттун мындай позициясы кылмыш-жаза сот өндүрүшү чөйрөсүнө кирген адамдын (мисалы: камакта жаткан адамдын) физикалык, моралдык-психологиялык, материалдык абалына олуттуу таасир тийгизерин далилдей тургандыгын эске алуу керек. “Акылга сыярлык мөөнөт” түшүнүгүнүн өзү адам укуктарын жана негизги эркиндиктерин коргоо жөнүндө Европалык Конвенцияда чагылдырылганы бекеринен эмес, анда аталган актынын 5-беренесинин 3 -бөлүгүнө, 6-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык ар бир адамдын акылга сыярлык мөөнөттө соттук териштирүүгө укугу каралган. 3) мөөнөттүн акылга сыярлык принцибинин негизги маңызы эл аралык кызматташтыктын субъекттерин кошкондо, сотко чейинки өндүрүштүн жана сот процессинин субъекттеринин процессуалдык мөөнөттөрдү сактоосу болуп саналарын эске алуу зарыл, алар эркиндикке жана жеке кол тийбестикке, анын ичинде кылмыш – жаза куугунтуктоого тартылган адамдарга карата укуктун кепилдиги болууга тийиш. Бул, ошону менен бирге, кылмыш ишинин укуктук жана иш жүзүндөгү татаалдыгына жараша аткарылуучу процессуалдык иштин даражасын жана көлөмүн чагылдырган

тиешелүү параметрлерди иштеп чыгууну болжолдойт, бул өзгөчө трансулуттук багыттагы кылмыш иштери боюнча мүнөздүү.

РК КЖПКне жана КР КЖПКне РФ КЖПКне окшош 2-бапка “Кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн акылга сыярлык мөөнөтү” деген жаңы беренени белгилүү бир түзөтүү менен киргизүү жана аны төмөнкүдөй редакцияда баяндоо сунушталат:

“1. Кылмыш-жаза сот өндүрүшү ушул Кодексте белгиленген мөөнөттөрдө жүзөгө ашырылат.

2. Акылга сыярлык мөөнөттү аныктоодо төмөнкү жагдайлар эске алынат: жасалган кылмыштын оордук даражасы, материалдардын укуктук жана факт жүзүндөгү татаалдыгы, анын ичинде кылмыш жөнүндө билдирүүнү же кылмыш ишинин материалдарын ыкчам текшерүү, кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө катышуучулардын жүрүм-туруму жана саны, кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын процессуалдык укуктарын ишке ашыруусу, кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартылууга тийиш болгон адамдарды аныктоо, эл аралык укуктук жардамдын алкагында суроо-талап боюнча жүргүзүлүүчү башка процессуалдык аракеттерди кошкондо, айкын жана айкын эмес тергөө жана сот аракеттеринин көлөмү, сотко чейинки териштирүү же кылмыш ишин кароону өз убагында жүзөгө ашыруу максатында сотко чейинки өндүрүш органдарынын, прокурордун, тергөө сотунун жана соттун аракеттеринин жетиштүүлүгү жана натыйжалуулугу, ошондой эле кылмыш – жаза сот өндүрүшүнүн жалпы узактыгы.

3. Сотко чейинки өндүрүштүн мөөнөтү арыз жана билдирүү сотко чейинки териштирүүлөрдүн бирдиктүү реестринде катталган учурдан тартып кылмыш иши айыптоо актысы же медициналык мүнөздөгү мажбурлоо чараларын колдонуу жөнүндө маселени кароо үчүн ишти сотко өткөрүп берүү жөнүндө токтом менен прокурорго жиберилген күнгө чейин же болбосо иш боюнча өндүрүштү токтотуу жөнүндө токтом чыгарылган күнгө чейин эсептелет.

4. Сотко чейинки өндүрүш мөөнөтүнүн узактыгы ушул Кодексте каралган мөөнөттөн ашпоого тийиш. Мында соттук териштирүүнүн процессуалдык мөөнөттөрү ушул Кодексте белгиленген учурларда жана тартипте узартылышы мүмкүн”.

Автор Россия Федерациясынын Башкы прокуратурасы эл аралык деңгээлде кызматташууну жүзөгө ашыра турган борбордук орган эмес экендигине көңүл бурат, ошол эле учурда аймактык органдар аны менен түздөн-түз кириш жана чыгыш суроо-талаптары боюнча өз ара аракеттенүүгө укуктуу [Литвишко П.А. Основные направления развития правового и полицейского международного сотрудничества Следственного

комитета Российской Федерации с компетентными органами Республики Беларусь и Республики Армения // Сборник информационных материалов по итогам первого совместного заседания коллегий Следственного комитета Республики Армения, Следственного комитета Республики Беларусь и Следственного комитета Российской Федерации / Под редакцией А.И. Бастрыкина М., 2017. С. 72.] Мындан тышкары, мыйзам чыгаруучунун мындай мамилеси, Россия Федерациясынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексине киргизилген өзгөртүүлөргө жана толуктоолорго ылайык, бүгүнкү күндө Россия Федерациясынын Тергөө комитети кылмыш куугунтуктоосунун көз карандысыз субъекти болуп саналгандыгы менен түшүндүрүлөт, ал төмөнкүлөрдү камтыйт: 1) тергөөчүнүн кылмыш-жаза процессуалдык ишине процессуалдык жетекчиликти прокурордон тергөө органынын жетекчисине өткөрүп берүү. 2) РФ КЖПКнин 38-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык, тергөөчү иш боюнча тергөөнүн жүрүшүнө тиешелүү маселелерди өз алдынча чечүүгө, анын процессуалдык чегин аныктоо анын ичинде кылмыш-жаза куугунтугун ишке ашыруу үчүн жүргүзүлүүгө тийиш болгон тергөө аракеттери жөнүндө чечим кабыл алууга укуктуу. Бирок, ошол эле учурда, РФ КЖПКнин 453-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, зарыл процессуалдык, анын ичинде тергөө аракеттерин жүргүзүү жөнүндө өтүнүчтү аткаруу эл аралык келишимдерге, макулдашууларга ылайык гана же өз ара принцибинин негизинде жүзөгө ашырылат. 3) РФ КЖПКнин 151 – беренесинин 3 –п. 2-б. 1-п. ылайык кылмыштуу уюмдун мүчөлөрүнө карата алдын ала тергөө жүргүзүү РФ ТК жана РФ ИИБ тергөөчүлөрүнө жүктөлөт. Албетте, РФнын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарынын жана КМШ өлкөлөрүнүн мындай айырмалоочу өзгөчөлүктөрү белгилүү бир татаалдыктарга алып келиши мүмкүн, анткени алардын ортосундагы бардык эле келишимдерде юридикалык жардам сурап кайрылууларды жөнөтүүдө да, аткарууда да чет өлкөлүк укук коргоо органдары менен түздөн-түз өз ара аракеттенүүгө ыйгарым укуктуу РФ ТКтин сот органы (б.а. юстиция органдары) катары классификациялоочу жоболор камтылган эмес. Ошондуктан, КМШ өлкөлөрүнүн ортосундагы эл аралык келишимдер жалпы мүнөздөгү ченемдерди камтыйт, ошондуктан алардын жөнгө салуу мүмкүнчүлүктөрү чектелүү. Бул учурда, ТУК чөйрөсүндө эл аралык кызматташтыкты натыйжалуу камсыз кылуу үчүн туура чечим каралып жаткан иштердин категориясы боюнча тийиштүү компетенттүү органдардын жана РФнын ТКнин ортосундагы өз ара аракеттенүү боюнча кылмыш-жаза процессуалдык механизм жөнгө салуучу ченемдерди КМШ өлкөлөрүнүн ички улуттук мыйзамдарына киргизүү болот.

Экинчи бап *“Изилдөөнүн методологиясы жана методдору”* бир бөлүмдөн турат: *“Изилдөөнүн объектиси, предмети жана ыкмалары”*.

Изилдөөнүн объектиси болуп Казакстан Республикасы менен Россия Федерациясынын ортосундагы трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка байланыштуу кылмыш иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүүдө кылмыш-жаза сот өндүрүшү чөйрөсүндө эл аралык кызматташтыкты жүзөгө ашыруу процессинде түзүлгөн укуктук мамилелер эсептелет.

Изилдөө предмети болуп төмөнкүлөр саналат: 1) кылмыш-жаза сот өндүрүшү чөйрөсүндөгү эл аралык кызматташтыкты регламенттөөчү укуктук жардам көрсөтүү жөнүндө эл аралык конвенциялардын жана эки тараптуу келишимдердин ченемдери; 2) Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын кылмыш-жаза процессуалдык жана башка тармактык ченемдери; 3) трансулуттук уюшкан кылмыштуу кошундардын мүчөлөрүн кылмыш – жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруучу мамлекеттер аралык кызматташтыктын субъекттеринин иши жана каралып жаткан иштердин категориясы боюнча укуктук жардам көрсөтүү; 4) талданып жаткан көйгөй боюнча атайын кылмыш – жаза процессуалдык адабияттар.

Диссертациялык изилдөөнүн методологиялык негизи объективдүү чындыкты билүүнүн диалектикалык теориясы болуп саналат. Диссертацияны жазуу процессинде формалдуу-юридикалык, салыштырмалуу-укуктук, логикалык, тутумдук – түзүмдүк, конкреттүү-тарыхый жана башка жалпы жана жеке-илимий ыкмалар колдонулган.

Изилдөө жүргүзүүдө ченемдик база катары эл аралык-укуктук актылар (Жарандык, үй-бүлөлүк жана кылмыш иштери боюнча укуктук жардам жана укуктук мамилелер жөнүндө конвенциялар, 1959-жылдагы кылмыш иштери боюнча өз ара укуктук жардам жөнүндө Европа конвенциясы, 1972-жылдагы кылмыш иштери боюнча сот өндүрүшүн өткөрүп берүү жөнүндө Европа конвенциясы ж. б.), Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын конституциялары, Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын кылмыш – жаза процессуалдык кодекстери жана бул өлкөлөрдүн башка ченемдик укуктук актылары изилденди жана колдонулду.

Мамлекет жана укук теориясынын жоболору, кылмыш-жаза укугу, кылмыш – жаза процессуалдык укугу изилдөөнүн теориялык негизи болду.

Изилдөөнүн эмпирикалык базасын Россия федерациясынын Башкы прокуратурасынын эл аралык-укуктук кызматташтык башкы башкармалыгынын 112 көзөмөлдөө өндүрүшү, Казакстан Республикасынын Башкы прокуратурасынын эл аралык кызматташтык департаменти тарабынан кылмыш ишин козгоону жүзөгө ашыруу үчүн Россия федерациясынын Башкы прокуратурасына жиберилген 11 кылмыш иши, мындан тышкары,

Россия федерациясынын Башкы прокуратурасынын эл аралык-укуктук кызматташтык башкы башкармалыгынын жана Казакстан Республикасынын Башкы прокуратурасынын эл аралык кызматташтык департаментинин расмий статистикалык маалыматтары, серептери, аналитикалык маалымкаттары түздү.

Изилдөөнүн теориялык негизин эл аралык укуктук жардамга көңүл бурган чет өлкөлүк жана ата мекендик окумуштуулардын эмгектери түздү, бул кылмыш иштери боюнча эл аралык укуктук жардам боюнча эл аралык, орусиялык жана казакстандык адабияттардын бар экендигин көрсөтөт.

Мындан тышкары, каралып жаткан тармакка адистешкен бир катар авторлордун изилдөөнүн предмети жана объекти менен тыгыз байланышы бар илимий изилдөөлөрүнүн олуттуу көлөмү изилденип, жалпыланган жана алардын корутундуларын жана натыйжаларын талашууда пайдаланылган.

Изилдөөдө изилденген жана текшерилген изилдөөлөрдүн тизмеси адабияттар тизмесинде келтирилген.

Изилдөөнүн натыйжаларынын ишенимдүүлүгү формалдуу логикалык, салыштырмалуу укуктук, дедуктивдүү жана индуктивдүү корутундуларды колдонууга комплекстүү мамиле кылуу аркылуу камсыз кылынды. Ошону менен бирге Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын кылмыш – жаза процессуалдык чөйрөсүндөгү укуктук жөнгө салууну изилдөө, жалпылоо, эл аралык кызматташтыктын алкагында укук коргоо органдарынын кызматкерлеринин укук коргоо ишмердүүлүгү артыкчылыктуу компонент болуп калды.

Казакстан менен Россиянын колдонуудагы кылмыш – жаза процессуалдык мыйзамдарына, ошондой эле укук коргоо органдарынын кызматкерлеринин кылмыш иштери боюнча юридикалык жардам көрсөтүүдөгү практикалык тажрыйбасына салыштырма-укуктук талдоо эки мамлекеттин мыйзамдарынын ченемдериндеги боштуктарды аныктоого мүмкүндүк берди. Ошондой эле аны өркүндөтүү боюнча тиешелүү чараларды сунуштоо, кылмыш – жаз сот өндүрүшү чөйрөсүндө юридикалык жардам көрсөтүү боюнча эл аралык келишимдердин жоболорун ишке ашыруу боюнча буга чейин топтолгон жана практикада сыналган алдыңкы тажрыйбаларды кабыл алууга мүмкүндүк берди.

Бул жагдайда кылмышкерлерди аныктоо жана жоопкерчиликке тартуу, инсандын жана бүтүндөй мамлекеттин коопсуздугуна өсүп бараткан коркунучту жоюу үчүн максаттарды, укуктук жана универсалдуу саясатты координациялоодо өлкөлөр ортосундагы байланышты күчөтүү зарыл экендиги далилденди.

Ар кандай булактарды талдоо укуктук жардамдын колдо бар мүмкүнчүлүктөрүн натыйжалуу пайдалануу жана бул механизмдердин

аракеттерин өркүндөтүү боюнча улуттук жана эл аралык деңгээлдерде чараларды кабыл алуу маанилүү болуп жатканын күбөлөндүрөт. Бүгүнкү күндө эл аралык кызматташтык каралып жаткан мамлекеттердин компетенттүү органдары аркылуу алардын ишмердүүлүгүнүн артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп санала тургандыгы негиздүү.

Казакстан Республикасында жана Россия Федерациясында Башкы прокуратура кылмыштуулукка каршы күрөшүү чөйрөсүндө эл аралык кызматташтыкты жүзөгө ашырууга ыйгарым укуктуу компетенттүү орган болуп саналат.

Диссертациялык иште кылмыш иштери боюнча эл аралык укуктук жардам көрсөтүүдө эң курч көйгөйлөрдүн бири суроо-талапты (тапшырманы, өтүнүчтү) аткаруунун узак мөөнөттөрү болуп саналат, бул алдын ала тергөөнүн мөөнөтүн сактоого, ошондой эле жалпысынан кылмыш – жаза сот өндүрүшүнүн акылга сыярлык мөөнөтүн сактоого терс таасирин тийгизет.

Эл аралык көп тараптуу келишимдерде да, Россия менен Казакстандын улуттук кылмыш – жаза процессуалдык мыйзамдарында да чет мамлекеттердин компетенттүү органдарынан келип түшкөн укуктук жардам көрсөтүү жөнүндө суроо-талаптарды аткаруунун конкреттүү мөөнөттөрү белгиленбегендиги айтылат.

Мамлекеттер аралык деңгээлде кылмыштуулукка каршы күрөшүү үчүн чет мамлекеттин аймагында далилдерди алуу жана аларды сураган мамлекеттин кылмыш – жаза сот өндүрүшүндө колдонуу мүмкүнчүлүгү маанилүү экендиги баса белгиленет. Ошондуктан, кылмыш иштери боюнча натыйжалуу укуктук жардамды ишке ашыруу үчүн келишимдердин болушу жана аларга тиешелүү милдеттенмелерди бекитүү гана эмес, ошондой эле конкреттүү мамлекетте далилдерди алуу өзгөчөлүктөрүн практикалык кызматкерлердин билиши талап кылынат.

Каралып жаткан мамлекеттердеги кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардын көйгөйлөрүн жана коллизияларын аныктоого жана РФ КЖПКнин, РК КПЖКнин жоболорун андан ары өнүктүрүүнүн келечегин аныктоого мүмкүндүк берген кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдын чечмелөө ыкмасы, талдоо жана синтез колдонулган

Жалпылоо, талдоо, аналогия методу – иште пайдаланылуучу негизги терминологиялык түшүнүктөргө автордук мамилелерди түзүүгө мүмкүндүк берди.

Системалык жана функционалдык мамилелер, ошондой эле кырдаалдарды моделдөө өнүгүүнүн өзгөчөлүктөрүн жана келечегин белгилөөгө, ошондой эле сотко чейинки тергөө этабында укуктук жардам көрсөтүүдө жана ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоодо мамлекеттер аралык кызматташууну өркүндөтүүгө мүмкүндүк берди.

Изилдөө, талдоо жана абстракциялоо, укуктук жардам көрсөтүүдө санариптештирүүнү киргизүү зарылдыгын, далилдердин жаңы түрлөрүнүн пайда болушун, ошондой эле эл аралык кызматташтыктын алкагында кылмыш – жаза процессинде санариптештирүүнү колдонуунун келечегин негиздөөгө мүмкүндүк берди.

Үчүнчү бап “Трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка байланыштуу иштер боюнча укуктук жардам көрсөтүү чөйрөсүндө Казакстан Республикасы менен Россия Федерациясынын укук коргоо органдарынын эл аралык кызматташтыгынын актуалдуу көйгөйлөрү” өзүнө үч бөлүмдү камтыйт: биринчи бөлүм “Трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттенүү боюнча укуктук жардам-КМШ өлкөлөрүнүн укук коргоо органдарынын эл аралык кызматташтыгынын артыкчылыктануу багыты катары: көйгөйлөр жана аларды чечүү жолдору”, экинчи бөлүм “ТУКка каршы турууда укуктук жардам көрсөтүү боюнча Казакстан Республикасында жана Россия Федерациясында кылмыш – жаза процессуалдык мыйзамдарды ишке ашыруунун көйгөйлүү аспектилерин”, үчүнчү бөлүм “Россия Федерациясындагы жана Казакстан Республикасындагы трансулуттук уюшкан кылмыштуулукту иликтөөдө эл аралык укуктук жардам көрсөтүүнүн натыйжалуулугун жогорулатууда санариптештирүүнүн ролу”.

Автор тарабынан укук колдонуу тажрыйбасына, ошондой эле булактардын кеңири чөйрөсүнө жүргүзүлгөн талдоо постсоветтик өлкөлөрдө трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун масштабдарынын кеңейишин ырастайт, алар коомдун жашоосунун дээрлик бардык чөйрөсүнө, ошондой эле мамлекеттин өнүгүүсүнүн коопсуздугуна жана туруктуулугуна терс таасирин тийгизет.

Азыркы коомдо трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун кеңейиши коомдогу саясий формациянын формасына, экономикалык өнүгүүнүн деңгээлине, ошондой эле бүтүндөй дүйнөдөгү өзгөрүп жаткан интеграциялык процесстерге карабастан жүрүп жаткандыгын талашуу кыйын.

Укук колдонуу практикасы күбөлөндүргөндөй, уюшкан кылмыштуулук үчүн жалпысынан өзгөрүп турган шарттардын таасири астында анын дайыма трансформациясы мүнөздүү, анын натыйжасында ал жаңы мүнөзгө ээ болот жана сапаттык жаңы деңгээлге өтөт, бул криминалдык көрүнүштөрдү, анын ичинде өзүнчө алынган мамлекеттин чегинен чыгып жаткандарды нейтралдаштыруу боюнча заманбап чараларды көрүүнү талап кылат.

Жүргүзүлгөн изилдөөлөр көрсөткөндөй, бүгүнкү күндө трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун масштабы укуктук жардам көрсөтүү боюнча укуктук жөнгө салуунун айрым аспектилерин кайра карап чыгуу зарылдыгын жаратат. Ошондой эле КМШ өлкөлөрүнүн башка укук коргоо органдары менен биргеликте мамлекеттердин коопсуздугуна коркунуч туудурган

криминалдык жосундарга каршы аракеттенүү боюнча иштиктүү кылмыш-жаза процессуалдык механизмди иштеп чыгууну талап кылат, буга автор өзгөчө көңүлүн бурду.

Изилдөөнүн билдирилген темасынын алкагында автор тарабынан каралып жаткан мамлекеттердин кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарын реформалоо шарттарында Казакстан Республикасында жана Россия Федерациясында эл аралык кызматташтык контекстинде укуктук жардам көрсөтүүнүн көйгөйлүү аспектилерине, аларды чечүүнүн артыкчылыктуу багыттарына негизги басым жасалган. Бул коргоого коюлган жоболордо жана иштин корутундуларында көрсөтүлгөн жыйынтыктар менен тастыкталат.

Автор, Казакстан Республикасынын мыйзамдарына окшоштуруп, Россия Федерациясынын кылмыш – жаза процессуалдык кодексине тергөө соту катары процессуалдык ишмерди киргизүүнү сунуштайт, ага төмөнкүдөй жоопкерчилик жүктөлүшү керек: 1) укуктук жардам көрсөтүүнүн алкагында тараптардын арызы боюнча жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүгө, ошондой эле кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын конституциялык укуктарын жана эркиндиктерин чектеген кылмыш-жаза процессуалдык мажбурлоо чараларын колдонууга уруксат берүүгө. 2) сотко чейинки өндүрүш органдарынын суроо-талабы боюнча эл аралык кызматташтык маселелерин караган каралып жаткан мамлекеттердин кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн тиешелүү бөлүмүндө каралууга тийиш болгон негиздер болгон учурда жабырлануучунун, күбөнүн (жашы жете элек бала зарыл болгон учурда) көрсөтмөлөрүн депонирлөө; 3) даттанууларды кароо: а) тараптардын суроо-талабы боюнча жактоочулар тарабынан салттуу (жарандардын конституциялык укуктарын козгогон) жана атайын тергөө аракеттерин жүзөгө ашырган укук тартиби органдарынын кызматкерлеринин жана алардын кызыкчылыктарын козгогон ушул чөйрөгө тартылган башка адамдардын укукка жат аракеттерине; б) укук коргоо органдарынын ишинин “ашыкча узактыгы” тараптардын суроо-талабы боюнча процессуалдык аракеттер чөйрөсүнө туш болгон адамдын (мисалы: камакта жаткан адамдын) физикалык, моралдык-психологиялык, материалдык абалына олуттуу таасир тийгизген иш боюнча өндүрүштүн “мөөнөтүнүн акыл сыярлыгын” атайылап бузгандыгы үчүн.

Автордун айтымында, сурак учурунда сот ыйгарым укук берилген: 1) эгерде ал а) жашыруун жак жөнүндө маалыматты ачуу менен коштолсо, күбөнүн псевдоним менен көрсөтүүсүн токтотууга; б) анын жеке коопсуздугуна, ошондой эле чет мамлекеттин мыйзамына ылайык коргоону камсыз кылууга тийиш болгон аны курчап турган адамдардын коопсуздугуна коркунуч жаратса; в) тиешелүү мамлекеттин ыйгарым укуктуу органдары колдонгон мамлекеттик коргоонун ыкмаларын ачыкка чыгарууга

көмөктөшсө; г) мындай күбөгө жана анын айланасындагы адамдарга карата мамлекеттик коргоо чараларын жүзөгө ашырууга каршы аракеттенүү боюнча кызыкдар жактар тарабынан чараларды көрүүгө; 2) жашыруун күбөнү идентификациялоого жолтоо болгон чараларды көрүү; 3) эгерде бул чет мамлекеттин мыйзамы менен корголуучу сырды жарыя кылууга алып келсе, тараптар койгон суроого жооп берүүгө жол бербөө боюнча суракка алуу процессине кийлигишүүгө укуктуу; 4) кылмыш – жаза процессинин тараптарына корголуучу инсандын маалыматтарын ачып берүү коркунучу же болбосо күбөнүн псевдоним менен мамлекеттик коргоонун колдонулган чаралары менен байланышкан сырды ачыкка чыгаруу боюнча коркунуч жаралышы мүмкүн болгон иш жүзүндөгү жагдайларды аныктоого байланышкан “багыттоочу” маселелерди коюуга уруксат берүүгө; 5) коюлган суроону алып салууга жана күбөнү псевдоним менен же анын жакындарын жашырындуулугу ачыкка чыгаруу коркунучу болгондо күбөнү ага жооп берүүдөн бошотууга укуктуу, мында бул маселени кайра туюндурууга укук берилет; 6) эгерде каралып жаткан кылмыш иши боюнча иш жүзүндөгү жагдайларды тактоого багытталбаса жана мында сот адилеттигинин максаттарына карама-каршы келсе, тараптардын өтүнүчү боюнча жашырын күбөнүн катышуусу менен кайчылаш суракка алууну толугу менен токтотууга.

Башка өлкөнүн аймагында маалымат чогултууда мындай чет мамлекеттердин эгемдүүлүк принциби колдонулушу мүмкүн экендигине көңүл бурулат, анткени тергөөнүн алгачкы этабында онлайн сактоо модели (Булуттагы маалымат кампасы) физикалык жактан жайгашкан өлкөнү орнотуу жетиштүү кыйын. Серверлер географиялык жактан бири-биринен алыс жайгашышы мүмкүн, ошондуктан суралып жаткан мамлекет, анда тергөө булут кызмат көрсөтүүчүсү болбошу мүмкүн. Ошондуктан, төмөнкүлөр талап кылынат: а) компьютер маалыматтардын коопсуздугун камсыз кылуу максатында булут кызмат көрсөтүүчү борбордук органга суроо-талап жөнөтүү. Мындай зарылчылык кийинкиден келип чыгат: электрондук маалыматты жоготкондон кийин аны калыбына келтирүү менен байланышкан татаалдыктардан улам, ошондой эле мындай маалымат кайра жазылышы, кызыкдар тараптардын кызыкчылыгы үчүн өзгөртүлүшү же бузулушу мүмкүн. Көрсөтүлгөн жагдайлар алынган натыйжаларды иш боюнча сотко чейинки өндүрүштүн жүрүшүндө алардын жол берилүү предметине андан ары текшерүүгө таасирин тийгизбей кое албайт; б) сурамда төмөнкүдөй маалыматтар камтылууга тийиш, атап айтканда, бул: сакталууга тийиш болгон электрондук маалыматтын толук сыпаттамасы; мындай маалымат менен байланышкан зарыл маалыматтар (күнү, убактысы, эсептик жазуусу, эсептин аталышы, тышкы дареги), эсептик жазуу менен

байланышкан маалыматтардын жайгашкан орду; маалыматтык-компьютердик кызмат көрсөтүүлөрдү берүүчү суроо-талапты иштеп чыга турган өлкө; ТУК иликтөөдө электрондук маалыматты сактоонун зарылдыгынын негиздемеси.

Иште көтөрүлгөн актуалдуу көйгөйлөр ар кандай түрдөгү дискуссияларды жаратат, укуктук регламенттөөдө гана эмес, эки мамлекеттин укук колдонуу практикасында орун алган кемчиликтерди баса белгилейт.

Поднимаемые в работе актуальные проблемы порождает разного рода дискуссии, высвечивает имеющиеся пробелы и недостатки не только правовой регламентации, но и правоприменительной практики обоих государств.

Корутунду

Диссертациялык изилдөөнүн негизинде диссертант тарабынан төмөнкүдөй сунуштар жана тыянактар сунушталат:

1. Биринчиден, эл аралык укуктук жардам чөйрөсүн кылмыш иштери боюнча эл аралык кызматташтыктын бардык чөйрөсүнө чейин кеңейтүү негизсиз экендиги далилденди. Эл аралык укуктук жардам чөйрөсү кылмыш-жаза процессинин чектери менен чектелген. **Экинчиден,** эл аралык укуктук жардамды жүзөгө ашыруу процессинде укуктун ар кандай тармактары тарабынан жөнгө салынуучу мамилелер пайда болот. Ушундан улам, алар укуктун ар кандай тармактарынын предмети болуп саналат (эл аралык укук, кылмыш-жаза укугу, кылмыш-жаза процессуалдык укук). Демек, бул мамилелерди укуктук жөнгө салуу комплекстүү мүнөзгө ээ, ошондуктан кылмыш-жаза иштери боюнча эл аралык укуктук жардам эл аралык, кылмыш-жаза жана процессуалдык укуктун ченемдерин өзүнө камтыган комплекстүү тармактар аралык укуктук институт болуп саналат.

2. Эл аралык кызматташтыкты ишке ашырууда тоскоолдуктардын бири катары анын мамлекеттин эгемендиги сыяктуу маанилүү принципке басым жасоосу саналат. Ар бир мамлекет анын жашоосунун гарантиясы болгон эгемдүүлүк принцибине таянууга тийиш экендигин эч ким танбайт. Бирок ошол эле учурда эгемдүүлүк принцибинин маани-маңызын чечмелөөнүн негизинде төмөнкүдөй: а) мамлекеттин биринин өтүнүчү боюнча кылмыш куугунтугунун алкагында (бир катар КМШ өлкөлөрүндө каралбаган) ыкчам – иликтөө иштерин жана процессуалдык аракеттерди, анын ичинде ачык жана жашыруун тергөө аракеттерин жүргүзүүгө уруксат берүүгө өзгөчө укук берилген. б) укук коргоо органдары, эреже катары, суралып жаткан мамлекеттин аймагында колдонулуп жаткан кылмыш – жаза процессуалдык кодексинин жоболорун жетекчиликке ала турган процессуалдык аракеттерди жүргүзүү тартибин колдонууга мамлекеттин өзгөчө укугу болуп саналат, ал эми башка мамлекеттин өтүнүчү боюнча жүргүзүлгөн

ыкчам иликтөөлөрдү кошкондо, башка аракеттерди жүргүзүүдө алар ички ведомстволук ченемдерге жана мамлекеттер аралык келишимдерде каралган башка ченемдерге таянышат; в) кылмыштуулукка каршы күрөшүү үчүн зарыл болгон ар кандай күч ыкмаларын колдонуу менен байланышкан маселелерди чечүүдө, ошондой эле жазалоо менен байланышкан маселелерди чечүүдө мамлекет өзгөчө монополияга ээ болсо; г) кылмыш-жаза куугунтугуна тартылган учурларда укук коргоо органдары тарабынан чечимдер аймактык компетенциянын чегинде кабыл алынат; д) укук коргоо органдарынын эл аралык кызматташтыгы негизинен аймагында биргелешкен тергөө жана ыкчам-издөө иш-чаралары пландаштырылган улуттук мыйзамдардын чеги менен, ошондой эле аларды ишке ашыруу үчүн зарыл болгон ыкмаларды жана каражаттарды колдонуу менен чектелет.

3. Эл аралык-укуктук кызматташтыктын алкагында инсандын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуу механизмдеги процессуалдык кепилдиктердин негизги мазмундук компоненттери болуп төмөнкү элементтер саналат: 1) башка мамлекеттин аймагында кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө тартылган инсандын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын сактоону камсыз кыла турган каражаттарды жана шарттарды аныктоо; 2) суралып жаткан тараптын өтүнүчү боюнча процесстин катышуучуларынын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоону камсыз кыла турган натыйжалуу ыкмаларды белгилөө; 3) ушул чөйрөдө процессуалдык кепилдиктерди ишке ашыруунун формаларын аныктоо; 4) суранып жаткан мамлекет тарабынан корголууга тийиш болгон анын укуктары, мазмуну, аларды пайдалануунун көлөмү жана чектери жана кызыкчылыктары жөнүндө мамлекеттер аралык кызматташтыктын тиешелүү субъекттери тарабынан инсандын маалымдуулугу; 5) тиешелүү компетенцияга ээ субъекттердин укук колдонуу ишинин коргоо жана камсыз кылуу мүнөзү; 6) инсандын бузулган укуктарын, эркиндиктерин калыбына келтирүү үчүн коргоонун процессуалдык-укуктук каражаттарын мамлекеттик коргоого алынууга тийиш.

4. Анткени, кылмыш-жаза кодексинин ченемдерине ылайык, кылмыш уюмунун мүчөлөрү боюнча алдын ала тергөө жүргүзүү РФнын ТКнин жана РФнын ИИБ тергөө органдарына жүктөлгөндүгүнөн, төмөнкүлөр эң туура болот: 1) Казакстан Республикасынын тергөө органдарынын ортосундагы кызматташуу боюнча макулдашуу жана программасын иштеп чыгуу, ошондой эле ТУК мүчөлөрүн иликтөө менен байланышкан биргелешкен тергөө-ыкчам топторун түзүү; 2) РФнын ТК менен РФнын ИИБ ортосунда өз ара аракеттенүү механизм жана жаңы тартибин иштеп чыгуу, ошондой эле тергөө ыкмалары салттуу кылмыш жосундарынан түп-тамырынан бери айырмаланган кылмыш, кылмыш - жаза кринология-криминалистикалык

категориясынын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жогорку мүчөлөрүнүн кылмыш-жаза жоопкерчилигин жүзөгө ашыруу боюнча улуттук кылмыш-жаза жол-жоболук мыйзамдарга өзгөртүүлөрдү киргизүү. 3) каралып жаткан мамлекеттердин аймагында жашыруун тергөө аракеттерин жана ыкчам-иликтөө ишин жүргүзүү боюнча ыйгарым укуктарды кеңейтүү менен; 4) ведомстволор ортосунда өз ара аракеттенүүнүн жөнөкөйлөштүрүлгөн тартиби жана механизми; 5) эгерде бул кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу менен байланышкан суроо-талапты ишке ашыруу мүмкүнчүлүгү үчүн олуттуу мааниге ээ болсо, тараптарды сураган чет өлкөлүк мыйзамдарды колдонуу; 6) ТУК иштери боюнча кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу үчүн түзүлгөн биргелешкен тергөө - ыкчам топтун жетекчилерине тергелип жаткан иш боюнча чечим кабыл алуу, анын ичинде ТУК мүчөлөрүнө карата бөгөт коюу чараларын колдонуу жөнүндө тергөө сотунун алдында өтүнүч билдирүү ыйгарым укуктарын жүктөлсүн. 7) Тергөө-ыкчам топтун жетекчисинин суроо-талабы боюнча адистерди, ошондой эле мыйзамдарда талап кылынган талаптарды сактоо менен жашыруун негизде кызматташкан адамдарды тартуу менен ушул мамлекеттердин аймагында тергөө топторунун мүчөлөрүнүн процессуалдык, анын ичинде тергөө аракеттерине катышуу укугун кароо.

5. Эл аралык деңгээлде кылмыш-жаза куугунтуктоону жүргүзүүгө көмөктөшүүчү КМШга катышкан мамлекеттердин аймагында уюшкан кылмыштуулукка жана кылмыштын башка коркунучтуу түрлөрүнө каршы күрөштү координациялоо боюнча бюрону түзүү ыкчам-иликтөө ишин даярдоого жана өткөрүүгө көмөк көрсөтүүнү, ошондой эле каралып жаткан мамлекеттердин аймагында тергөө-ыкчам топтордун комплекстүү операцияларын иштеп чыгууга катышууну улантууга тийиш. Бирок, ошол эле учурда, түзүлгөн Бюро бүгүнкү күндө жетиштүү изилдене элек бойдон калууда жаңы мурда белгисиз криминалдык көрүнүштөрдүн пайда тенденцияларынын кеңейүү фонунда жогорку спектрин камтыбайт. Ошону менен бирге бул категориядагы иштерди териштирүү менен алектенген компетенттүү органдар тарабынан түп-тамырынан берки жана натыйжалуу чараларды көрүүнү талап кылат. Баяндалгандар мыйзам деңгээлинде жөнгө салуунун ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн жаңы тартибин жана механизмдин талап кылат.

6. КМШ өлкөлөрүнүн укук коргоо органдарынын ишин натыйжалуу координациялоо үчүн төмөнкүлөр талап кылынат: 1) мамлекеттердин коопсуздугуна коркунуч туудурган азыркы трансулуттук кылмыш көрүнүштөрүнө каршы аракеттенүүнү камсыз кылган субрегионалдык ченемдик укуктук базаны эске алуу менен комплекстүү программаларды, анын ичинде мамлекеттер аралык чаралар тутумун иштеп чыгууну; 2)

финансылык гана эмес, адам ресурстарына да олуттуу салым кошуу зарыл, мында негизги басым төмөнкүдөй жасалууга тийиш: адистештирилгендер квалификациялык кадрларды даярдоого: а) ТУКка каршы аракеттенүү, мында алар маанилүү болушу керек: иштердин ушул категориясы боюнча сотко чейинки өндүрүштүн өзгөчөлүгү боюнча; б) УКТ адистешүүсүнөн улам ТУК иш-аракеттеринин методдорунун жана формаларынын өзгөчөлүктөрү; в) өзүнүн мамлекетинин гана эмес, ошондой эле укук коргоо органдары туруктуу негизде кызматташып турган КМШнын башка өлкөлөрүнүн материалдык жана процессуалдык укуктарынын өзгөчөлүктөрү боюнча билимдерге ээ болушу; г) шериктештикке кирген өлкөлөрдүн улуттук жана маданий өзгөчөлүктөрүн билүү;

7. Ыкчам маалыматты камсыздоонун натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн төмөнкү чараларды кабыл алуу талап кылынат: 1) мамлекеттердин коопсуздугуна коркунуч туудурган кылмыштар жана алардын тенденциялары; ТУКка каршы аракеттенүү боюнча укук коргоо органдары тарабынан көрүлүп жаткан аракеттер жөнүндө; кылмыш ишин каржылоо булактары жана кылмыш ишинен алынган кирешелерди тастыктоочу финансылык документтердин болушу жөнүндө; ТУКка карата талдоо материалдары, анын ичинде каралып жаткан чөйрөдөгү криминалдык көрүнүштөрдүн ар кандай формаларын детерминантташтыруучу факторлор жөнүндө маалыматтардын бардыгын камтыган маалыматтар базасын түзүү жана кеңейтүү боюнча чараларды көрүү зарыл; 2) оперативдүү маалымат алмашуу катары өз ара аракеттенүүнүн билдирилген формасына карабастан, автордун пикири боюнча иштин мындай түрү тийиштүү деңгээлде жүргүзүлбөйт (анын ичинде объективдүү жана субъективдүү себептерден улам), бул ТУКту иликтөөдө маалыматтык камсыздоонун деңгээлинин төмөндөшүнө алып келет. Ошондуктан, ыкчам маалыматтарды чогултуунун мамлекеттер аралык борборун түзүү талап кылынат, ал тутумдуу негизде КМШ өлкөлөрүнүн укук коргоо органдарынын ыкчам кызыкчылыгы болгон ТУК жөнүндө маалыматтар менен толукталып турат. Бирок ошону менен бирге мамлекеттер аралык борбордо камтылган маалыматтарды түзүү жана пайдалануу процесси КМШ өлкөлөрүнүн мыйзамдары жана укук коргоо органдары тарабынан купуя маалыматтардын чыгып кетүүсүн коргоо жана болтурбоо боюнча деталдуу укуктук жөнгө салууну талап кылаарын эске алуу керек. 3) бул борбор КМШ өлкөлөрүнүн укук коргоо органдарынан иштеп жаткан атайын кызматтар менен маалымат менен жабдылууга тийиш экендиги негиздүү деп эсептейбиз. Мындан тышкары, картотекалар трансулуттук уюшкан кылмыштуу кошундун криминалдык иш чөйрөсүнө жараша түзүлүүгө тийиш, алар төмөнкүдөй маалыматтар менен толукталууга

тийиш: УККдун конкреттүү чөйрөсүнө кирүү ыкмалары (криминалдык кол жазма), масштабы жөнүндө маалыматтар менен толукталууга тийиш; алардын ишмердүүлүгүнүн мүнөзү, алар колдонгон методдор жана технологиялар жөнүндө; башка ТУК менен өз ара байланышуунун формалары жөнүндө; УККдун сапаттык жана сандык курамы жөнүндө, ошондой эле ТУКтун башка криминалисттик маанилүү белгилерин эске алуу менен. Автордун көз карашы боюнча, ыкчам маалыматтарды чогултуунун сунушталган маалыматтык тутуму боюнча кызматкерлер тарабынан алынган купуя маалыматты чечүү үчүн жоопкерчилик каралууга тийиш.

Практикалык сунуштамалар:

1. Изилдөөнүн жыйынтыктары жана автор тарабынан баяндалган тыянактар: а) жалпы КМШ өлкөлөрүндө, ошондой эле Казакстан Республикасында жана Россия Федерациясында, атап айтканда, эл аралык кызматташтыкты укуктук жөнгө салуунун натыйжалуу моделин түзүүгө багытталган ТУКа каршы аракеттенүү боюнча комплекстүү теориялык-прикладдык изилдөө болуп саналат; б) ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоону кошкондо, укуктук жардам көрсөтүүнүн алкагында процессуалдык жана ыкчам-издөө ишин жүзөгө ашырууда Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын укук коргоо органдарынын иш тажрыйбасында талап кылынышы мүмкүн; в) изилдөөнүн жыйынтыктарын колдонуу эл аралык кызматташтык субъекттеринин укуктук жардам көрсөтүү боюнча, анын ичинде автор сунуш кылган КМШ өлкөлөрүнүн Координациялык кеңешинин ыйгарым укуктарын кеңейтүүнү эске алуу менен ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу боюнча сотко чейинки ишин уюштурууну өркүндөтүүнү камсыз кылат; г) бүгүнкү күндө каралып жаткан чөйрөдөгү артыкчылыктуу багыттардын бири болуп саналган ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашырууда укуктук жардам алкагында тергөө субъекттеринин ишин санариптештирүү арсеналын кеңейтүү мүмкүнчүлүгүндө;

2. Изилдөөнүн материалдары: а) прокуратура органдары, сот, ошондой эле каралып жаткан чөйрөдө адистешкен укук коргоо органдары үчүн окуу куралдарын, методикалык сунуштамаларды иштеп чыгуу үчүн илимий-методикалык негиз катары колдонулушу мүмкүн; б) юридикалык профилдеги билим берүү мекемелеринин окуу процессинде атайын дисциплиналарды окутууда (“Криминалистика”, “Кылмыш-жаза процесси”, “Ыкчам иликтөө ишинин теориясы”, “Кылмыш-жаза укугу”, “Эл аралык укук”), ошондой эле мамлекеттер аралык кызматташтыктын алкагында трансулуттук уюшкан кылмыштарга каршы аракеттенүү көйгөйлөрү боюнча атайын курстарды окутууда колдонулушу мүмкүн.

3. Автордун позициясы төмөндөгүлөргө баяндалат: а) Башкы прокуратуранын ыйгарым укуктары жана ТУКтун кылмыш-жаза куугунтугунда эл аралык кызматташуу жаатындагы ишинин артыкчылыктуу багыттары жөнүндө; б) Россия Федерациясынын Башкы прокуратурасынын өз ара аракеттенүү жана укуктук жардам көрсөтүү маселелерине, Россия Федерациясынын тергөө комитетинин атынан көз карандысыз кылмыш-жаза куугунтуктоо субъектинин болушуна байланыштуу, ушул негизде каралып жаткан чөйрөдөгү көйгөйлүү аспектилерди чечүү жолдорун сунуш кылган;

4. ТУК мүчөлөрүн натыйжалуу кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруу максатында, Башкы прокуратуралардын өз ара аракеттенүүсүнүн тартиби жөнүндө атайын укуктук актылардын артыкчылыктуу бөлүгүнүн окшоштугунан улам, Координациялык кеңештин ыйгарым укуктарын жана ага жүктөлгөн функцияларды Россия Федерациясы менен Казакстан Республикасынын ортосунда гана эмес, КМШ өлкөлөрүндө да өзгөртүүгө автордук мамиле берилген;

5. Автор көйгөйлөрдү жана каралып жаткан чөйрөгө тиешелүү Россия Федерациясынын жана Казакстан Республикасынын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарын өркүндөтүү боюнча сунуштарды иштеп чыккан, алар РФ КЖПКнин жана РК КЖПКнин жоболорунун айырмалоочу өзгөчөлүктөрү менен байланышкан учурдагы укуктук карама-каршылыктарды жана боштуктарды жоюу жолу менен (мисалы: Жаңы процессуалдык институттардын пайда болушу, кылмыш-жаза процессинин жаңы катышуучулары), ошондой эле юридикалык ченемдердин ортосундагы карама-каршылыктардын болушу;

Диссертациянын темасы боюнча жарыяланган эмгектердин тизмеси:

1. Ахметзакиров, Н.Р. Институт правовой помощи по уголовным делам: возникновение и развитие [Тест] / Н.Р. Ахметзакиров // Уголовное судопроизводство: современное состояние и основные направления совершенствования : сборник материалов Междунар. научно-практ. конф., посвящ. 50-летию юбилею д. ю. н., проф. А.В. Гриненко : Московский государственный институт международных отношений (университет) МИД РФ, 2016. – с. 350 – 355

2. Ахметзакиров, Н.Р. Республика Казахстан: реформы в сфере оказания правовой помощи по уголовным делам [Тест] / Е.В. Быкова, Н.Р. Ахметзакиров // Законы России: опыт, анализ, практика. – 2016. – № 11 – с. 58-62.

3. Akhmetzakirov, N. R. Participation of a representative of a foreign country in the procedure of the legal proceedings in the republic of Kazakhstan / N. R. Akhmetzakirov, Y. A. Omarov, A. Y. Mussilimov [Тест] // International Journal of Environmental and Science Education. – 2016. – Vol. 11, No. 13. – P. 5809-5816

4. Ахметзакиров, Н.Р. Генезис института правовой помощи по уголовным делам [Тест] / Н.Р. Ахметзакиров // Библиотека криминалиста. Научный журнал. – 2016. – № 5(28). – С. 171 – 180.
5. Ахметзакиров, Н.Р. Совершенствование регламентации оказания правовой помощи по уголовным делам в Республике Казахстан [Тест] / Н.Р. Ахметзакиров // Вестник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации. – 2016. – № 1(51). – С. 90-96
6. Ахметзакиров, Н.Р. Принципы оказания правовой помощи по уголовным делам [Тест] / Н.Р. Ахметзакиров // Пробелы в российском законодательстве. – 2016. – С. 281-283.
7. Ахметзакиров, Н.Р. Взаимодействие России и Казахстана в сфере правовой помощи по уголовным делам [Тест] / Е.В. Быкова, Н.Р. Ахметзакиров // Библиотека криминалиста. Научный журнал. – 2016. – № 3(26). – С. 275 – 288.
8. Ахметзакиров, Н.Р. Сравнительное исследование осуществления правовой помощи по уголовным делам в Казахстане и России. Монография: [Тест] / Н.Р. Ахметзакиров // Москва : Издательство "Юрлитинформ", 2016. – 160 с.
9. Ахметзакиров, Н.Р. Развитие международного сотрудничества по уголовным делам в Республике Казахстан [Тест] / Н.Р. Ахметзакиров // Прокуратура: вчера, сегодня, завтра (Сухаревские чтения) : сборник материалов II Междунар. научно-практ. конф., Москва, 07.10.2016. / Академия ГП РФ. – Москва: Академия ГП РФ, 2017. С. 347-353.
10. Ахметзакиров, Н.Р. Регламентация порядка участия представителя иностранного государства при оказании правовой помощи в ходе досудебного расследования в Республике Казахстан [Тест] / Н. Р. Ахметзакиров, Е. В. Быкова, Е. А. Омаров // Вестник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации. – 2017. – № 3(59). – С. 101-105
11. Akhmetzakirov, N. R. Actual issues of legal assistance in Republic of Kazakhstan / N. R. Akhmetzakirov, Yu. A. Omarov [Тест] // Journal of Advanced Research in Law and Economics. – 2018. – Vol. 9, No. 1. – P. 20-26.
12. Ахметзакиров, Н.Р. Актуальные вопросы оказания международной правовой помощи по уголовным делам [Тест] / Н.Р. Ахметзакиров // Матер. Межд.-науч.практ.кофер. "Подготовка сотрудников ОВД: наследие, опыт и перспективы" посвящ. 100 летию Б. Бейсенова. 22 сентября 2023. Караганда, 2023. – с. 73-75.

**Ахметзакиров Наиль Рафисовичтин 12.00.09 – жазык процесси,
криминалистика; ыкчам-иликтөө ишмердиги адистиги боюнча юридика
илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн
«Россия Федерациясы менен Казакстан Республикасынын кылмыш
иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүү чөйрөсүндөгү кызматташуусу:
абалы жана өркүндөтүү жолдору» деген темада жазылган
диссертациясынын РЕЗЮМЕСИ**

Негизги сөздөр: кызматташтык, кылмыштар, трансулуттук кылмыштуулук, сотко чейинки өндүрүш, кылмыш иши, сот өндүрүшү, тергөө-ыкчам топ, өркүндөтүү.

Изилдөөнүн объектиси болуп Казакстан Республикасы менен Россия Федерациясынын ортосундагы трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка байланыштуу кылмыш иштери боюнча укуктук жардам көрсөтүүдө кылмыш-жаза сот өндүрүшү чөйрөсүндө эл аралык кызматташтыкты жүзөгө ашыруу процессинде түзүлгөн укуктук мамилелер эсептелет.

Изилдөө предмети болуп төмөнкүлөр саналат: 1) кылмыш-жаза сот өндүрүшү чөйрөсүндөгү эл аралык кызматташтыкты регламенттөөчү укуктук жардам көрсөтүү жөнүндө эл аралык конвенциялардын жана эки тараптуу келишимдердин ченемдери; 2) Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын кылмыш-жаза процессуалдык жана башка тармактык ченемдери; 3) трансулуттук уюшкан кылмыштуу кошундардын мүчөлөрүн кылмыш – жаза куугунтуктоону жүзөгө ашыруучу мамлекеттер аралык кызматташтыктын субъекттеринин иши жана каралып жаткан иштердин категориясы боюнча укуктук жардам көрсөтүү; 4) талданып жаткан көйгөй боюнча атайын кылмыш – жаза процессуалдык адабияттар.

Бул иштин **максаты** укуктук жардам көрсөтүүдө, анын ичинде эл аралык-укуктук кызматташтыктын субъекттери тарабынан трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоону жүзөгө ашырууда натыйжалуулукту жогорулатуу үчүн негизги процессуалдык куралдарды жана каражаттарды пайдалануу боюнча базалык стандартты түзүү максатында Казакстан Республикасынын жана Россия Федерациясынын кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарын өркүндөтүүгө багытталган теориялык-колдонмо жоболорду иштеп чыгуу болуп саналат.

Изилдөөнүн методологиялык негизи. Каралып жаткан мамлекеттердеги кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдардын көйгөйлөрүн жана коллизияларын аныктоого жана РФ КЖПКнин, РК КПЖКнин жоболорун андан ары өнүктүрүүнүн келечегин аныктоого мүмкүндүк берген кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдын чечмелөө ыкмасы, талдоо жана синтез колдонулган. Жалпылоо, талдоо, аналогия методу – иште пайдаланылуучу

негизги терминологиялык түшүнүктөргө автордук мамилелерди түзүүгө мүмкүндүк берди.

Системалык жана функционалдык мамилелер, ошондой эле кырдаалдарды моделдөө өнүгүүнүн өзгөчөлүктөрүн жана келечегин белгилөөгө, ошондой эле сотко чейинки тергөө этабында укуктук жардам көрсөтүүдө жана ТУК мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоодо мамлекеттер аралык кызматташууну өркүндөтүүгө мүмкүндүк берди.

Изилдөө, талдоо жана абстракциялоо, укуктук жардам көрсөтүүдө санариптештирүүнү киргизүү зарылдыгын, далилдердин жаңы түрлөрүнүн пайда болушун, ошондой эле эл аралык кызматташтыктын алкагында кылмыш – жаза процессинде санариптештирүүнү колдонуунун келечегин негиздөөгө мүмкүндүк берди.

Алынган натыйжалар жана алардын жаңылыгы коюлган максатта жана чечиле турган милдеттерде жатат, алар ушул убакка чейин сунушталган көз караштан атайын карала элек. Автор тарабынан казак жана орус кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарын салыштырмалуу укуктук изилдөөнүн негизинде трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун мүчөлөрүн кылмыш жоопкерчилигине тартууда укуктук жардам көрсөтүү көйгөйлөрүн жана аларды чечүү жолдорун аныктоо боюнча комплекстүү монографиялык илимий изилдөө жүргүзүлгөн. Изилдөө трансулуттук уюшкан кылмыштуулук чөйрөсүндө болуп жаткан акыркы өзгөрүүлөрдү жана тенденцияларды эске алуу менен, ошондой эле Россия жана Казакстан Республикасында кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарды реформалоо контекстинде жүргүзүлгөн. Алар укуктук жардам көрсөтүүдө жана трансулуттук уюшкан кылмыштуулуктун мүчөлөрүн кылмыш-жаза куугунтуктоодо, ошондой эле каралып жаткан чөйрөдө кабыл алынган ченемдик-укуктук актыларга аталган мамлекеттердин укук коргоо органдарынын эл аралык кызматташтыгына олуттуу таасир тийгизери шексиз.

Эмгекте каралып жаткан чөйрөдөгү РФ жана РК укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгүнүн келечектүү багыттарына автордук көз караш берилген, бул алардын ортосундагы өз ара аракеттешүүнүн деңгээлин жогорулатууга мүмкүндүк берет жана КМШ мамлекеттеринин улуттук коопсуздугуна коркунуч келтирген трансулуттук уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттенүү менен байланышкан көйгөйлөрдү чечүүгө өбөлгө түзөт.

Колдонуу деңгээли же колдонуу боюнча сунуштар. Сунушталган изилдөө укуктук жардам көрсөтүү менен байланышкан актуалдуу жана чечүүнү талап кылган көйгөйлөргө, анын ичинде Казакстан Республикасы менен Россия Федерациясынын эл аралык кызматташтыгынын алкагында

ТУК иштери боюнча кылмыш –жаза куугунтуктоого багытталган. Автор тарабынан баяндалган мыйзамдык жана концептуалдык мамилелер каралып жаткан чөйрөдө КЖПКсин реформалоону, ошондой эле аларды жайылтуунун заманбап тенденцияларын эске алуу менен ТУКка каршы аракеттенүү боюнча укук жаратуу иши жана кылмыш-жаза процессуалдык механизмди өркүндөтүү үчүн баштапкы позиция болуп кызмат кылат.

Колдонуу чөйрөсү: кылмыш процесси, криминалистика, ыкчам-издөө иши.

РЕЗЮМЕ

диссертации Ахметзакирова Наиль Рафисовича на тему:
«Сотрудничество Российской Федерации и Республики Казахстана в сфере оказания правовой помощи по уголовным делам: состояние и пути совершенствования» на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09- уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность

Ключевые слова: сотрудничество, преступления, транснациональная преступность, досудебное производство, уголовное дело, судопроизводство, следственно-оперативная группа, совершенствование.

Объектом исследования являются правоотношения, складывающиеся в процессе осуществления международного сотрудничества в сфере уголовного судопроизводства при оказании правовой помощи по уголовным делам связанных с транснациональной организованной преступностью между Республикой Казахстан и Российской Федерацией.

Предметом исследования явились: 1) нормы международных конвенций и двусторонних договоров об оказании правовой помощи, регламентирующих международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства; 2) уголовно-процессуальные и иные отраслевые нормы Республики Казахстан и Российской Федерации; 3) деятельность субъектов межгосударственного сотрудничества, осуществляющих уголовное преследование членов транснациональных организованных преступных формирований и оказание правовой помощи по рассматриваемой категории дел; 4) специальная уголовно-процессуальная литература по анализируемой проблематике.

Цель исследования является разработка теоретико-прикладных положений, направленных на совершенствование уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан и Российской Федерации, с целью создания базового стандарта по использованию основных процессуальных инструментов и средств для повышения эффективности при оказании правовой помощи, в том числе, при осуществлении уголовного

преследования членов транснациональной организованной преступности субъектами международно-правового сотрудничества.

Методологическая основа исследования. Использовался метод толкования права, анализ и синтез уголовно-процессуального закона, что позволил выявить проблемы и коллизии уголовно-процессуального законодательства в рассматриваемых государствах и определить перспективы дальнейшего развития положений УПК РФ и УПК КР. Метод обобщения, анализ аналогия – позволили сформулировать авторские подходы к основным терминологическим понятиям используемых в работе.

Системный и функциональные подходы, а также моделирование ситуаций позволил обозначить особенности и перспективы развития, а также совершенствования межгосударственного сотрудничества при оказании правовой помощи и уголовного преследования членов ТОП на этапе досудебного расследования.

Изучение, анализ и абстрагирование, позволил обосновать необходимость введения цифровизации при оказании правовой помощи, появлению новых видов доказательств, а также перспективы использования цифровизации в уголовном процессе в рамках международного сотрудничества.

Полученные результаты и их новизна заключается в поставленной цели и задачах подлежащих разрешению, которые до настоящего времени целенаправленно и специально в представленном ракурсе не рассматривались. Автором на основе сравнительно-правового исследования казахского и российского уголовно-процессуального законодательства осуществлено комплексное монографическое научное изыскание ранее не исследованных многогранных проблем и путей их разрешения при оказании правовой помощи и уголовного преследования членов ТОП в рамках международного сотрудничества, являющаяся важнейшей приоритетной задачей Российской Федерации и Республики Казахстан в сфере обеспечения национальной безопасности государства. Исследование проведено с учетом последних изменений и тенденций происходящих в сфере ТОП, так и в контексте проведенных реформ уголовно-процессуального законодательства в РФ и РК, оказывающих значительное влияние на международное сотрудничество правоохранительных органов указанных государств при оказании правовой помощи и уголовном преследовании членов ТОП, а также принятых нормативно-правовых актов в рассматриваемой сфере.

В работе представлено авторское видение на наиболее перспективные направления деятельности правоохранительных органов РФ и РК в рассматриваемой сфере позволяющий повысить уровень взаимодействия между ними и способствует разрешению проблем связанных с противодействием ТОП угрожающей национальной безопасности государств СНГ в целом.

Степень использования или рекомендации по использованию. Представленное исследование обращено к актуальным и требующим своего разрешения проблемам, связанным с оказанием правовой помощи, в том числе и

уголовным преследованиям по делам ТОП в рамках международного сотрудничества Республики Казахстан и Российской Федерации. Изложенные автором законодательные и концептуальные подходы в рассматриваемой сфере послужат отправной позицией для правотворческой деятельности и совершенствованию уголовно-процессуального механизма по противодействию ТОП с учетом реформирования УПК, а также современных тенденций их распространения;

Область применения: уголовный процесс, криминалистика, оперативно-розыскная деятельность.

SUMMARY

**of the Doctoral Thesis of Akhmetzakirov Nail Rafisovich on the topic:
"Cooperation of the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan in the sphere of mutual legal assistance in criminal cases: current state and ways of its improvement" at the competition for the scientific degree of the candidate of legal sciences in specialty 12.00.09 - criminal procedure, criminalistics; investigative activity.**

Keywords: cooperation, crimes, transnational crime, pre-trial proceedings, criminal case, legal proceedings, law enforcement intelligence operations, improvement.

This study object is the legal relations that arise during international cooperation in criminal proceedings, specifically in providing legal assistance for transnational organized crime cases between the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation.

The study focused on four main areas: 1) international conventions and bilateral treaties governing legal assistance in criminal proceedings; 2) criminal procedural and sectoral norms in Kazakhstan and Russia; 3) the activities of interstate cooperation subjects in prosecuting members of transnational organized criminal groups and providing legal assistance in relevant cases; and 4) special criminal and legal assistance in criminal proceedings. The language used is clear, concise, and objective, with a formal register and precise word choice. The text adheres to conventional academic structure and formatting, including consistent citation and footnote style. The sentences and paragraphs flow logically, with causal connections between statements. The text is free from grammatical errors, spelling mistakes, and punctuation errors. No changes in content have been made.

The aim of this study is to develop theoretical and practical provisions to enhance the criminal procedural legislation of the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation. This will create a standard for the use of basic procedural tools and means to increase efficiency in the provision of legal assistance, including criminal prosecution of members of transnational organized crime by subjects of international legal cooperation.

Methodological Basis of the Research. The research methodology employed analysis and synthesis of criminal procedural law to identify problems and conflicts in criminal procedural legislation in the states under consideration. This allowed for the determination of prospects for further development of the

provisions of the Criminal Procedure Code (CPC) of the Russian Federation and the CPC of the Kyrgyz Republic. The author's approaches to the main terminological concepts used in the work were formulated using the method of generalization and analysis of analogy.

The identification of features and prospects of development and improvement of interstate cooperation in the provision of legal assistance and criminal prosecution of members of the transnational organized crime at the stage of pre-trial investigation was made possible through the use of system and functional approaches, as well as modeling of situations.

The study, analysis, and abstraction have justified the need for the introduction of digitalization in the provision of legal assistance. Additionally, new types of evidence have emerged, and there are prospects for the use of digitalization in criminal proceedings within the framework of international cooperation.

The novelty of the obtained results lies in the specific goal and tasks that have not been considered in this perspective before. The author conducted a comprehensive monographic scientific research on the provision of legal assistance and criminal prosecution of members of the transnational organized crime within the framework of international cooperation. This was based on comparative legal research of the Kazakh and Russian criminal procedural legislation. The research explored previously unexplored multifaceted problems and ways of their resolution. The author emphasises that this is the most important priority task of the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan in ensuring national security of the state. The study considered the recent changes and trends in transnational organized crime, as well as the reforms of criminal procedural legislation in the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan. These changes have a significant impact on the international cooperation of law enforcement agencies in providing legal assistance and prosecuting transnational organized crime members. The study also analysed the relevant legal acts in this area.

The paper presents the author's vision on the most promising directions of law enforcement agencies of the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan in this area, which allows to increase the level of interaction between them and contributes to the resolution of problems associated with countering the transnational organized crime threatening the national security of the CIS countries as a whole.

Extent of use or recommendations for use. This research addresses urgent problems related to the provision of legal assistance, including criminal prosecution in cases of transnational organized crime between the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation. The author's legislative and conceptual approaches in the area under consideration will serve as a starting point for law-making activities and improvement of the criminal procedural mechanism for countering the transnational organized crime, taking into account the reform of the Criminal Procedure Rules, as well as modern trends in their spread.

Scope of application: criminal procedure, criminalistics, law enforcement intelligence operations.